

NINO QVARAMADZE

NINO MITSİŞVİLİ

ŞAGİRDİN
KİTABI

İCTİMAİ MƏNFƏƏT ÜÇÜN ƏMƏKDAŞLIQ

Mülki təhsil dərsləyinə köməkçi
vəsait X siniflər üçün

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

PH international
ADVANCING SOCIETIES. CONNECTING PEOPLE

İCTİMAİ MƏNFƏƏT ÜÇÜN ƏMƏKDAŞLIQ ŞAGİRDİN KİTABI

Mülki təhsil dərsləyinə köməkçi vəsait X sinif üçün, ikinci nəşr

Dərsləyin ikinci nəşri çap üçün “SEZAN” MMC-də hazırlanmışdır. İkinci nəşr dərsləyin birinci nəşrinin xırda dəyişikliklərlə yeni versiyasıdır.

Müəlliflər:

Nino Qvaramadze

Nino Mitsişvili

İşçi qrupun lideri:

Nino Beseliya

Birinci nəşr üzərində işləmişdirlər:

Tərcümə edəni: **Qızxanım Əhmədova**

Redaktor: **Oqtay Kazımov**

Dizayner: **Marta Tabukaşvili**

Cildləyən: **Qiorqi Maxaraşvili**

© Project Harmony, Inc., 2015

Bütün hüquqlar qorunur

Dərsləyin birinci nəşri çap üçün “Sakartvelos matsne qəzeti” MMC-də hazırlanmışdır.

ISBN 978-9941-0-7441-7

Dərslək Amerika xalqının dəstəyi və Amerika Birləşmiş Ştatlarının Beynəlxalq İnkişaf Agentliyinin səyinin nəticəsində hazırlanmışdır. Verilən dərsləkdəki informasiya və onda söylənilən fikirlər üzrə məsuliyyət birmənalı şəkildə müəlliflərə aiddir və bu fikirlər Amerika Birləşmiş Ştatlarının Beynəlxalq İnkişaf Agentliyinin və ya Amerika Birləşmiş Ştatlarının hökumətinin nəzərlərini təqdim etməirlər.

Ön söz

2010-2014-cü illərdə Gürcüstanda mülki təhsilin və müəllimlərin yenidən hazırlıq proqramına başlanılmışdır. Proqramı Amerika Birləşmiş Ştatlarının Beynəlxalq İnkişaf Agentliyinin (USAID) maliyyə dəstəyi ilə PH International həyata keçirir. Proqramı Gürcüstan Elm və Təhsil Nazirliyi dəstəkləyir.

Proqramın məqsədi mülki təhsil məktəb proqramının keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması və demokratik cəmiyyətin quruculuq prosesində gənclərin iştiraklarına dəstəyin verilməsidir.

Bu məqsədə nail olmaq üçün proqram çərçivəsində mülki təhsilin tədrisi üçün 4 köməkçi vəsait tərtib olundu; müəllimlər üçün treninqlər keçirildi; məktəbdə vətəndaş klubları yaradıldı; şagirdlərin, müəllimlərin və valideynlərin mülki təşəbbüsləri üçün kiçik grantlar verildi; mülki təhsil müəllimlərinin forumunun əsası qoyuldu; mülki təhsilin yay düşərgələri təşkil edildi; mülki təhsilin və mülki təşəbbüslərin iki internet-portalı www.civics.ge və www.initiatives.ge yaradıldı, şagirdlər üçün sosial media üzrə treninqlər keçirildi və mülki təhsil kitabxanaları açıldı.

Qarşıdakı dərslük proqram çərçivəsində yaradılan köməkçi dərslüklərin seriyasından biridir. Dərslük xırda dəyişikliklərlə təkrarən 2015-ci ildə Mülki təhsilin yeni proqramı “Gələcək nəsil” çərçivəsində çap edilmişdir. Bu proqram da PH International təşkilatı tərəfindən, Amerika Birləşmiş Ştatlarının Beynəlxalq İnkişaf Agentliyinin (USAID) maliyyə dəstəyi və Gürcüstan Təhsil və Elm Nazirliyinin dəstəyi ilə həyata keçirilir.

Dərslük sizə bir çox maraqlı və faydalı məlumat verəcək, sizə gündəlik həyatda və fəaliyyətdə aldığınız bilikdən faydalanmaq, həmfikirlərinizi, tərəfdaşlarınızı tapmaq, onlarla birlikdə cəmiyyət üçün faydalı layihələr həyata keçirmək imkanını verəcəkdir. Praktiki fəaliyyətdə yaxşı vətəndaşlıq prinsiplərini həyata keçirməklə, şagirdlər güclü demokratik dövlət olaraq, Gürcüstanın quruculuğunda və inkişafında iştirak edəcəklər.

Gələcək nailiyyətlər arzusu ilə,
PH International - Gürcüstan

MÜNDƏRİCAT

Giriş	5
Kitabdan necə istifadə edək	7
Mövzu 1	
Cəmiyyətdə problemlər, problemə olan yanaşma	10
Mövzu 2	
Əməkdaşlıq. Tərəfdaşların seçim prinsipi Əməkdaşlıq qaydaları. Əməkdaşlıq zamanı münaqişə	20
Əlavə 1	32
Əlavə 2	35
Əlavə 3	38
Əlavə 4	41
Mövzu 3	
İctimai işlər.İctimai mənfəət.Problemlər və onların həlli alqoritmi	46
Əlavə 5	57
Əlavə 6	58
Əlavə 7	59
Əlavə 8	60
Əlavə 9	61
Əlavə 10	62
Əlavə 11	63
Əlavə 12	64
Əlavə 13	65
Əlavə 14	66
Lüğət	68
İstifadə olunan ədəbiyyat	70

GİRİŞ

Qarşıdakı dərslük mülki təhsilin tədrisi üçün köməkçi materialı təqdim edir. Başlığından görüldüyü kimi, dərslükdə söhbət əməkdaşlıqdan gedir. Əməkdaşlıq cəmiyyətdə mövcud problemin ümumi səylərlə həllini nəzərdə tutur. Siz mövcud problemi özünüz seçib yoldaşlarınızla birlikdə problemin həlli yollarını əks etdirməklə və birlikdə çalışmaqqla qoyulan məqsədlərə nail olacaqsınız.

Bunu necə etmək olar?

Qarşıdakı material sizə seçim etməkdə, hər hansı bir ictimai problemin həlli məqsədini daşıyan layihəni nailiyyətlə həyata keçirməkdə yardım edəcək.

Belə bir layihəni həyata keçirdikdə müstəqil işləməli olacaqsınız. Layihənin mövzusunı seçdikdə nə edəcəyinizi planlaşdırmalı; məlumat toplamalı; problemi tədqiq etməli; hansı məsələyə nə qədər vaxt lazım olduğunu müəyyənləşdirməli; müxtəlif təşkilatlarla əlaqə saxlamalı; sərgilər və ya təqdimatlar təşkil etməlisiniz və s.

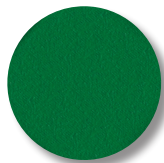

Bir sözlə, böyüklər kimi, siz də ciddi şəkildə işləməlisiniz. Eyni zamanda, layihənin həyata keçirilməsi maraqlı olacaqdır, çünki:

- birlikdə çalışacaqsınız;
- bir çox yenilikləri öyrənəcəksiniz;
- işinizin nəticəsini görəcəksiniz;
- əldə edilən nəticə cəmiyyət üçün xeyirli olacaqdır!

Nailiyyətlər arzulayırıq!

Dərsləkdən necə istifadə edək

Dərslək cəmi 3 mövzudan ibarətdir: 1. Cəmiyyətdə problemlər, problemə olan yanaşma; 2. Əməkdaşlıq. Tərəfdaşların seçim prinsipləri. Əməkdaşlıq qaydaları. Əməkdaşlıq zamanı münaqişə; 3. İctimai işlər. İctimai mənəfət. Problemlər və onların həlli alqoritmi. Material elə seçilmişdir ki, onu bitirdikdən sonra layihəyə əsaslanan tədrisin nəyi bildirdiyini və layihənin necə həyata keçirilməsini yaxşı başa düşəsiniz. Hər bir mövzu oxu materialından və yerinə yetirilən tapşırıqlardan ibarətdir. Tapşırıqların ikili nömrələri var. Birinci mövzunun nömrəsini, ikinci isə mövzunun daxilindəki tapşırıqın nömrəsini müəyyənləşdirir. Məsələn, Tapşırıq 3.1 – üçüncü mövzunun birinci tapşırığını bildirir. Naməlum sözlər və terminlər yan tərəfdə izah edilir. Əgər onların mənalarını yada salmaq lazım gələrsə, o zaman kitabın sonunda verilən lüğətdə axtara bilərsiniz. Lüğətdə bütün sözlər əlifba sırası ilə verilir. Hər bir mövzunun sonunda Əlavələr verilir. Əlavələrdə təklif edilən formaları kitabdən köçürülmüş surətlər şəklində və ya dəftərdə şəklini çəkməklə istifadə edə bilərsiniz. Konkret layihələri həyata keçirdikdə verilən layihəyə lazım gələn əlavələrdən və formalardan istifadə edəcəksiniz. Bu dərsləklə mütləq təhsil dərslərində və evdə çalışacaqsınız. Eləcə də dərslək sizə layihəni həyata keçirdikdə yardım edəcəkdir.

Mövzu

Cəmiyyətdə problemlər,
problemə
yanaşma

Cəmiyyətdə problemlər, problemə yanaşma

Bu mövzuda verilən material sizə öz probleminiz və ətrafınızdakı problemlər, insanların soyuqqanlılığı və bunların nəticələri, mərhəmətin əhəmiyyəti və sizdən gələsi təşəbbüslər barədə düşünməyə yardım edəcəkdir.

Problem (yunanca - problema) qədim yunan sözüdür və məsələni, tapşırığı bildirir. Hal-hazırda problem araşdırılmasını və həllini tələb edən nəzəri və ya praktiki məsələ kimi izah olunur. Hər hansı bir hadisəyə fərqli nəzərlər olduğu halda, vəziyyət problem kimi qəbul edilir. Problemləli vəziyyətdə mövcud reallıq və əldə olunması məqsəd arasında qarşıdurma yaranır.

Bir çox hallarda problemin olması insanın və cəmiyyətin harmonik yaşamasına və inkişafına mane olur. Bunun üçün də qədim zamanlardan bəri insanlar problemi həll etməyə çalışırdılar. Hər bir insanı çoxlu sayda problemlər narahat edir. Onlardan bəziləri bir neçə yolla həll oluna bilər, bəzisi üçün isə bir yolu tapmaq da çətin olur. Problemin birmənalı izahı yoxdur. Onun həlli yolu konkret şəraitin nəzərə alınması ilə axtarılmalıdır. Bir çox hallarda insan və ya insanlar qrupu problem barədə düşünməməyə, ona göz yummağa çalışırlar. Bu, problemin həllinin vaxtını uzada və ya bu problemin yaratdığı nəticələri ağırlaşdırmağa bilər. Bu problemlər şəxsi və ya ictimai ola bilərlər. İctimai problemlər insana vasitəli və ya vasitəsiz təsir göstərirlər. Müəyyən mərhələdə, ictimaiyyət və ya onun mühüm hissəsi problemin ciddiliyini görməyə və ya tanımaya da bilərlər. Problemlərin həlli kollektiv işini tələb edir. Problemin həllinə lazım olan mühüm şərtlər insanların yanaşması, bilik, bacarıq və meylidir.

- a) Aşağıda verilən ifadələri və hər iki mətni oxuyun – “İnsan insanı təqib etdikdə” və “Mənim qızıl akvariumum”. Onların üzərində düşünün. Emosiyalarınıza diqqət yetirin. Onlarda söhbətin nədən getdiyini bir və ya iki sözlə formalaşdırın.
- b) Oxuduğunuz parçalardan qəhrəmanların şəxsi və cəmiyyətdəki problemlərini yazın.

“Hər bir vətən oğlu var-gücü ilə vətəninə qulluq etməli, soydaşlarının mənəfəti barəsində düşünməli və əməyi nə qədər düşüncəli olsa, doğma ölkəsi üçün onun töhfəsi nə qədər faydalı olsa, bütün bəşəriyyət üçün də bir o qədər xeyirli olacaq”.

Vaja-Pşavela

Vaja-Pşavela
(1861-1915),
Gürcü yazıçısı

“Xoş niyyət xoş əmələ keçmədikdə heç nədir.”

Petrus Yakobus Juber

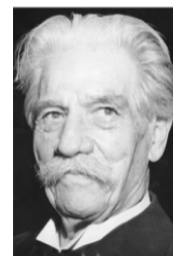

Petrus Yakobus Jubep
(1834-1900) -
1880-1900-cü illər Trans-
vaal Burlar Respublikası
ordusunun sərkərdəsi;
1898-ci ildən Transvaalın
vitse-prezidenti

“Əslində məsuliyyət daşımadığımız bir əzabı görməyə və onun qarşısını almamağa bizlərdən heç birimizin hüququ yoxdur”

Albert Şvaytser

Albert Şvaytser
(1875-1965) – alman – fransız
mütəfəkkir məktəbinin
nümayəndəsi, həkim, musiqçi,
orqan ifaçısı.

Lev Tolstoy
(1828-1910) – rus
ədəbiyyatının klassiki,
maarifpərvər, dini
xadim, publisist.

“Göyərçinin yaxşılığı onun ləyaqəti deyil. Göyərçin canavardan çox da ləyaqətli deyil. Ləyaqət yalnız səylə yanaşı başlayır”.

Lev Tolstoy

Frans Kafka
(1883-1924) – yəhudi mənşəli alman yazıçısı. O, 20-ci əsr ədəbiyyatının ən məşhur və nüfuzlu nümayəndəsi kimi tanınır.

İnsan insanı təqib etdikdə

Gecəyarısı küçədə gəzərkən qarşı tərəfdən kiminsə qaçdığını gördükdə, sən bu naməlum şəxsin əlindən tutmursan, onu saxlamırsan, hətta zəif də olsa vəkiminsə onu təqib etdiyini vəsənə qışqırıb onu dayandırmağı eşitsən dəbelə Sən qaçan adama qaçmağında mane olmursan.... Çünki gecədir və küçənin ay işığı ilə işıqlandırılması sənin günahın deyil. Bundan əlavə, bəlkə onlar qaçıb bir-birini tutur, bəlkə hər ikisini kimsə üçüncü bir şəxs təqib edir; bəlkə birincini günahsız yerə təqib edirlər; bəlkə ikinci birincini öldürmək istəyir və sən qətləşdirəni olmayacaqsan ki?! Bəlkə bu ikisi bir-birini heç tanımır və hər ikisi özü üçün evinə tərəf qaçır; bəlkə birincinin silahı var... Və nəhayət, yəni yorulmaq hüququmuz yoxdurmu? Azmı şərab içmişik? Və sən sevinirsən ki, hər ikisi gözdən itdi...

Frans Kafka

Mənim qızıl akvariumum

– Edə bilmərəm. Edə bilmərəm. Məni dənizin ortasına aparar.
– Mənim Ninikom, mənim N...
– Anna, bəsdir, keçiddən keçirik.
– Anna, Anna! Mən sənə yerinə oxuyaram, anam acıqlanmaz və sən də rəqs edərsən, - xallı böcək kürkünə bürünmüş Niniko dişlərini ağardır.

Ninoya diqqət vermərəm, anamın sözünə baxıb keçiddən sakit keçirik.

– Ana, ana, qarnım ağrıyır.
– Eybi yox, evə tez çatacağıq və yatmadan öncə sənə dərman verərəm, - deyir anam.

Addılarımızı yeyinlətdik. İndi artıq həyatımızı aydın görürdüm. Qeyri-adi boş görünürdü. Elə bil ki, kobudlaşmışdı. Tezliklə evimiz də göründü, qaranlıq və tənha. Mən min dəfə oxuduğum, “bəzədilmiş” yazıları oxumağa başladım: Qio + Liza = Ürək! Şevardnadze – En! Yetər!

Anam çantasında açarları axtarırdı, Ninonun ağzı açıq qalmış və saçlarını bururdu, çünki yuxusu gəlirdi. Demək olar ki, hər şey yaxşı sona çatmalı idi. Ana açarını axtarmalı, evin qapısı açılmalı idi. Biz əbəs yerə liftin enməsinə ümid bəsləyirdik. Evə nərdivanlarla qalxmalı idik; ana qapını açacaq və bizə isti, şokoladlı və qozlu şirniyyat yedirdəcək, sonra mənə dərman verəcəkdi. Yatmadan əvvəl atam da gələcək, məktəbə sarı pul verəcək və mən də şirin-şirin yatacaqdım. Amma həmin gün necə olacaqdı elə olmadı.

Anam yenə də açarları axtarırdı. Külək yenə də elə əsirdi ki, isti kürkəmdə də soyuğu hiss edirdim, gözümü yuxarı qaldırıb qapının

yuxarisında işıldayan lampaya baxırdım. Bir azdan lampa zəifləyib söndü. Pişiyin miyovultusunu eşitdim, üzümü səsə tərəf çevirib qaranlıqda bir qaraltı gördüm. O, yavaş-yavaş bizə yaxınlaşırdı. Anam açarı tapıb artıq qapını açmaq istəyirdi ki, naməlum şəxs onunla toqquşdu. Heç nə başa düşmədim, mən onun üzr istəməsini gözləyirdim, amma əvəzinə əsl mübarizə ilə üzləşdim: qaraltı anamın çantasını əlindən almağa çalışır, anam isə vermirdi. Pişik miyovuldayır, naməlum şəxs nalayiq sözlər deyir, mən qışqırır, Nino ağlayır, anam isə atamı çağırırdı. Bu səhnənin nə qədər uzanması yadımda deyil, yəqin ki, bir neçə saniyə, amma bütün bunlar yaddaşımda ömürlük iz buraxdı. O vaxta qədər yaşadığım qızıl akvarium çilik-çilik oldu, qayğısızlıq hissi harasa yox olub getdi. Əlbəttə ki, evimizdən kənarında nəyin baş verdiyini bilirdim, amma bunlarla əvvəllər rastlaşmamışdım; mənim öz aləmin var idi, mahnılarla, şokoladlı şirniyyatlarla və sarı pullarla dolu aləmin. Heç vaxt təsəvvür edə bilməzdim ki, televizordakı həqiqətlər mənim də həqiqətimlə bilər. Sonda anam yıxıldı və naməlum şəxs çantanı götürüb qaçdı, mən də onun arxasınca. Yadımda deyil, nəyi düşünürdüm, ona çatsaydım nə edərdim. Amma geri qayıtdıqda təntənəli şəkildə elan etdim: əlbəttə ki, ona çatardım, amma bir az aralı idi. Məhz onda, səkkiz yaşında olduğumda başa düşdüm ki, cəmiyyətin daha yaxşı olması üçün onun hər bir üzvü “öz oğrusunu” təqib etməlidir. Hər bir insanın borcudur ki, təkcə evdə deyil, evdən kənarında da rahatlıq yaratsın və heç bir zaman soyuqqanlı olmasın, çünki o da bir gün qaranlıq evin girişində açarlarını tapa bilməyə bilər.

Ana Qvalia

Qivi Zaldastanişvili adına Tbilisi Amerika Akademiyasının on birinci sinif şagirdi

T a p ş ı r ı q 1.2

- a) Düşünün və məktəbdə, ailədə, məhəllədə, şəhərdə, ölkədə gördüyünüz ictimai problemləri yazın.
- b) İnformasiya verilişlərinə baxın və hansı ictimai problemlər haqqında söhbətin olduğunu qeyd edin. Bu problemləri artıq hazır siyahıya əlavə edin.
- c) Qəzetləri oxuyun və qəzetlərdə təhlil edilən ictimai problemləri köçürün. İnternetdən ictimai problemləri axtarıb tapın. Onları da siyahıya əlavə edin.

Müxtəlif dövrlərin və xalqların müxtəlif problemləri

L ü ğ ə t

*Missioner - (frans. missionaire)
Xristian kilsəsi tərəfindən dini
təşviqatı yaymaq və başqa
dinə itaət edənləri xristianlara
çevirmək üçün göndərilən.*

*Qabon – hal-hazırda Afrikanın
müstəqil dövləti.*

*Elzas – Şimal-şərqi Fransa
vilayəti. Məndə verilən dövrdə
Almaniyaya aid idi.*

*Teologiya – ilahiyyat; dini
doktrinaların və təlimlərin
birliyi.*

*Lisenziant – 1) Qərbi Avropa
və Latın Amerikasını ölkələrində
birinci elmi dərəcə, ali təhsil
müəssisələrində təhsilin 3-cü və
ya 4-cü ilinə uyğun edilir, orta
məktəb müəllimi vəzifəsində
işləmək hüququnu verir; 2) bəzi
universitetlərdə, bakalavr və
doktor dərəcələri arasında elmi
dərəcə.*

Albert Şvaytserin tərcümeyi-halından parça

1904-cü ilin payızında Paris missionerlər cəmiyyətinin jurnalında “Missiyanın Konqodaki çətinliyi” adlı məqalə dərc olundu. Onda missionerlərin qarşılaşdıqları ağır vəziyyət haqqında yazılmışdı. Missionerlər min cür xəstəliklərdən əziyyət çəkən Qabon əyalətinin sakinlərinə yardım etməyə çalışırdılar: “Oqove sahilində mübarizə aparan kiçik orduya güc, enerji gərəkdir. Bəlkə bu ismaric oxucunun ürəyini rıqqətə gətirə...”

Bu zaman 29 yaşlı elzaslı Albert Şvaytser artıq fəlsəfə elmləri doktoru, teologiya lisenziantı, seminariyanın rəhbəri, məşhur orqan ifaçısı və musiqişünas, fəlsəfə, teologiya və musiqi üzrə bir çox maraqlı kitabların müəllifi idi. Onun valideynləri və bacı-qardaşları var idi. Tələbələri onu çox sevirdilər, onu sevən və anlayan gözəl Elena da onun yanında idi. Oxuduğu ismaric Şvaytseri çox həyəcanlandırdı, amma.... qərar qəbul etdi və sakitləşdi.

Pakistanlı oğlanın əhvalatı

1995-ci ildə səhərlərin birində 12 yaşlı kanadalı Kreq Kyelbürqer məktəbə getməzdən öncə, adəti üzrə komiks axtarmaq üçün “Toronto ulduzları” qəzetini götürdü. Birinci səhifədə gördüyü fotosəkil onun həyatını dəyişdi. Fotosəkildə onun həmyaşıdı, pakistanlı İqbal Marihin şəkli təsvir olunmuşdu. Məqalədə yazılırdı ki, oğlanı 4 yaşında qul kimi satmış və bundan sonra 6 il fabrikada onu toxucu işləməyə məcbur etmişlər. 10 yaşına çatanda İqbal qaçıb canını qurtara bilmiş və hər yerdə uşaqların əmək faktlarını diqqətə çatdırmağa çalışırdı. O, səsini başqa ölkələrə də çatdırmaq və bir çox uşaqların necə bir ağır gündə yaşadıklarını göstərmək istəyirdi. Onun etirazından narazı olan insanlar var idi və bunun üçün də onu öldürdülər.

Dörd qrupa bölünün

Tapşırıq 1.3 Birinci qrup üçün

“Albert Şvaytserin tərcümeyi-halından parçanı” oxuyun və növbəti sualları cavablandırın:

- a) Məqələdə təsvir edilən problem nədən ibarət idi?
- b) Bu məqaləni yəqin ki, onlarla insan oxuyardı. Oxucuda hansı reaksiya yarana bilərdi?
- c) Nə vaxt yardım göstərmək daha çətin olardı, 1904-cü ildə və ya bu gün?

Tapşırıq 1.3 İkinci qrup üçün

“Pakistanlı oğlanın əhvalatı”-nı oxuyun və suallara cavab verin:

- a) Kiçikyaşlı uşaqlar ticarətinə və onların əməyinin istismarına səbəb olan nədir?
- b) Oxucuda hansı reaksiya yarana bilər?
- c) Bu məqələdə nəyi görmək olar?
- ç) Oğlan öldürüldükdən sonra məqalənin çapı hansı nəticəni verə bilərdi?

Tapşırıq 1.3 Üçüncü qrup üçün

“Albert Şvaytserin tərcümeyi-halından” parçanı oxuyun.

- a) Onda adı çəkilən bütün coğrafi yerləri xəritədə axtarın;
- b) Problemlər sxemində problemləri uyğun dairəyə yazın (Albert Şvaytserin mövqeyindən);
- c) Həmin dövrü nəzərə alaraq fikirləşin ki, hansı konkret şəxs və ya təşkilat məqələdə təsvir edilən problemlərin həllinə yardım edə bilərdi.

Tapşırıq 1.3 Dördüncü qrup üçün

“Pakistanlı oğlanın əhvalatı”-nı oxuyun.

- a) Onda adı çəkilən bütün coğrafi yerləri xəritədə axtarın;
- b) Problemlər sxemində problemləri uyğun dairəyə yazın (Kreq Kyelbürqerin mövqeyindən);
- c) Fikirləşin ki, hansı konkret şəxs və ya təşkilat məqələdə təsvir edilən problemlərin həllinə yardım edə bilərdi.

Gözlənilməyən qərarlar

Albert Şvaytserin qərarı

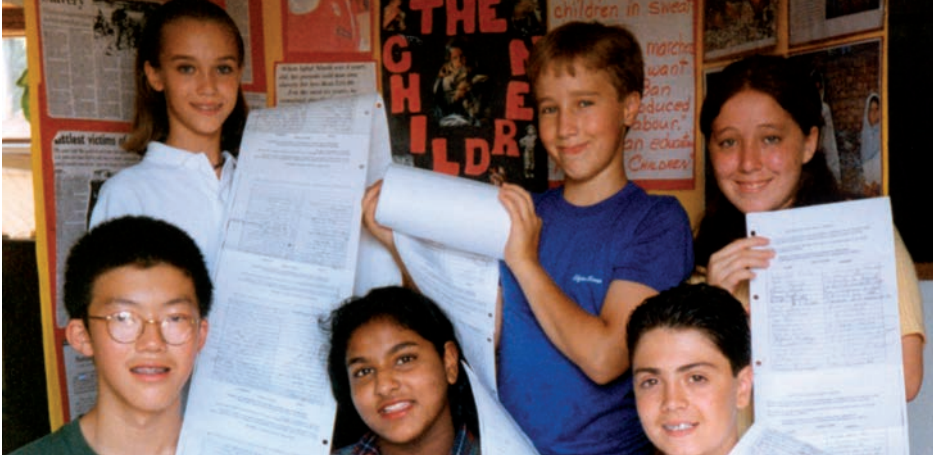
1905-ci ildə Şvaytser tibbi bilik alıb Afrikaya həkim getməyi qərara aldığını dostlarına bildirdi. O, Lambarene xəstəxanası üçün pul toplamağa başladı. Pulun əsas mənbəyini fəlsəfə və musiqişünaslıqda yazdığı kitaların nəşri təşkil edirdi. O, Fransada Qırmızı Xaç Cəmiyyəti Missiyası ilə əlaqə saxladı. Missiya xəstəxanasının inşasını öz üzərinə götürdü.

1913-cü ilin baharında artıq tibb üzrə doktor olan Şvaytser həyat yoldaşı ilə (o, tibb bacısı kurslarını keçmişdi) birlikdə Qabona yola düşdülər. Xəstəxananın tikintisi hələ heç başlamamışdı. Həkim xəstələri qəbul edir və paralel olaraq xəstəxananı inşa edirdi. İldə bir dəfə Avropaya gedir və musiqişünaslıq üzrə və xəstəxanası haqqında mühazirələr oxuyurdu. Bununla götürdüyü gəliri xəstəxanaya xərcləyir və onu dünyaya tanıdırdı. Bunun nəticəsində bir çoxları Lambarene xəstəxanasına yardım göstərdilər. 1924-cü ildən Avropadan növbə ilə gələn həkimlər Şvaytserə yardım edirdilər.

Kreq Kyelbürqerin qərarı

Kreq başa düşdü ki, uşaq da ədalətsizliyə qarşı mübarizə apara bilər. O, özünün 11 sinif yoldaşları ilə birlikdə təşkilat yaratdı. Təşkilatın fransızca adı “Enfants Entraide” sözbəsöz “Uşaqların qarşılıqlı yardımı” kimi, ingilis dilində isə “Free The Children” “Uşaqları azad edin” kimi tərcümə olunur. Təşkilat uşaqların yoxsulluqdan və istismardan azad edilməsi məqsədini daşıyır. Kreqin ideyası qar topu kimi diyirləndi. Kreq bir çox ölkələri gəzib dolaşdı

və dəhşətli şəraitdə olan uşaqları görüb onların əhvalatlarını bütün dünyaya bildirdi. Onun dünyada çoxlu sayda tərəfdaşı və azarkeşi var. Bəziləri maliyyə yardımını, bəziləri peşəkar yardım göstərirlər. Bir çox insanlar təşkilatın ismarıcını yayımlamağa və onun məqsədlərini izah etməyə çalışırlar. “Uşaqları azad edin” təşkilatı dünyanın 45 ölkəsində bir milyondan çox uşaqlar üçün proqramlar həyata keçirir. Proqramlar bu uşaqlara təhsil almaq, onların ailələri üçün yoxsulluğun qarşısını almağa şərait yaradır, yaşayış şəraitini yaxşılaşdırmağa (su olmayan kəndlərə içməli su kəməri çəkir, çünki uşaqlar uzaqdan su daşımaları olurlar) imkan yaradır, xəstəxanalara yardım göstərirlər. Yoxsulluqdan azad olmaq və məktəbdə təhsil almaq ailələrə imkan verir ki, kiçik yaşlarından övladlarını işləməyə qoymasınlar.

“Uşaqları azad edin” təşkilatının loqosu

Tapşırıq 1.4 Birinci və üçüncü qruplar üçün

“Albert Şvaytserin qərarını” oxuyun və suallara cavab verin:

- Şvaytserin hərəkəti hansı nəticəni verdi?
- Həm belə edə bilirmi və ya yox?
- Məqaləni oxuduqdan sonra şərti olaraq Şvaytserin əməllərinin planını (ardıcılığını) yazın

Tapşırıq 1.4 İkinci və dördüncü qruplar üçün

“Kreyq Kyelbürqerin qərarını” oxuyun və suallara cavab verin:

- “Uşaqları azad edin” təşkilatının işi hansı nəticəni verir?
- Bu təşkilat bütün uşaqların problemlərini həll edə bilirmi?
- Məqaləni oxuduqdan sonra Kreyqin əməllərinin planını (ardıcılığını) yazın.

Mövzu

**Əməkdaşlıq. Tərəfdaşların
seçim prinsipləri.
Əməkdaşlıq qaydaları.
Əməkdaşlıq zamanı
münaqişə.**

Əməkdaşlıq. Tərəfdaşların seçim prinsipləri. Əməkdaşlıq qaydaları. Əməkdaşlıq zamanı münaqişə.

Bu fəsildə verilən material əməkdaşlığın əhəmiyyəti, nailiyyətli əməkdaşlıq üçün lazımı şərtlər, tərəfdaşların seçim prinsipləri, nailiyyətli əməkdaşlıq səbəbləri və onların əldə edilmə yolları barədə düşünməyə yardım edəcəkdir. Bundan əlavə, Siz ehtimal olunan tərəfdaşların funksiyaları ilə tanış olacaqsınız.

“Əməkdaşlıq” sözü bir çox hallarda gündəlik söhbət zamanı, mətbuatda, işgüzar münasibətlərdə istifadə olunur. Eyni müəssisədə çalışan insanları əməkdaşlar adlandırırıq. Ayırı-ayrı mütəxəssislər təşkilatlarla əməkdaşlıq edirlər. Müxtəlif müəssisələr və ya dövlət əməkdaşlıq haqqında müqavilələr imzalayırlar. Bütün bunlar onu göstərir ki, bir sıra işlərin öhdəsindən təkbaşına gəlmək mümkün deyil. Hələ qədim zamanlardan insanlar təhlükənin öhdəsindən təkbaşına gələ bilməyəcəklərini anlayırdılar. Qarşılıqlı yardım ideyası folklorlarda və ya başqa-başqa yazıçıların əsərlərində verilir.

Verilən atalar sözlərini oxuyun. Onlarda verilən müdriklik barəsində düşünün. Atalar sözünün nəyi bildirdiyini yadınıza salın.

“Tək əldən səs çıxmaz”.

“Güc birlikdədir”.

1 İ z a h a t

Təşəbbüs hər hansı bir işdə rəhbərlik, lazımı anda müstəqil, aktiv hərəkət etmək bacarığı

Problemlərin çoxluğuna və çətinliyinə görə bütün problemlərin üzərində çalışmaq mümkün deyil.

Aktiv insan problemi nəzərlərinə, imkanlarına və mövcud şəraitə əsasən seçir və onun həllinə rəhbərlik edir. Belə bir hallarda deyirlər ki, iş onun təşəbbüsü ilə görüldü.

2 İ z a h a t

İnsan işə başladığında, ilk növbədə, bu işi görməyə hüququnun olub olmadığını və icazəni kimdən almağını müəyyənləşdirməlidir. Bundan əlavə kiminlə əməkdaşlıq etməyi müəyyənləşdirməlidir.

Aktiv insanın təşəbbüsünə bir çox insanlar əks-səda verə bilirlər. Bəziləri bu və ya digər işlə o qədər maraqlana bilirlər ki, təmənnasız olaraq onu həyata keçirməkdə biliklərini, enerjilərini və vaxtlarını xərcləməyi qərara ala bilirlər. Bu cür insanları həvəskarlar adlandırırlar. Həvəskarlar (bir çox hallarda uşaqlar da) bir çox humanitar təşkilatlarda çalışırlar. Humanitar təşkilatların əsas fəaliyyəti təbii və ya insanların əməllərinin səbəb olduğu fəlakət nəticələrinin yüngülləşdirilməsi üçün başqa-başqa ölkələrdəki əhali üçün humanitar yardımın göstərilməsidir. Bu cür yardımın məqsədi insan həyatını xilas etmək, insanların əzablarını yüngülləşdirmək və insan dəyərlərini müdafiə etməkdir. Həvəskarlıq başqa sahələrdə də aşkar oluna bilər. Buna misal olaraq xarici müəllimlərin Gürcüstanda “Gürcüstanla birlikdə öyrət və öyrən” proqramı çərçivəsində işlərini göstərmək olar. BMT-nin Baş Assambleyasının təşəbbüsü ilə 1985-ci ildən dekabrın 5-i Beynəlxalq həvəskarlar günü elan edildi.

3 İ z a h a t

Həvəskarlıq təmənnasız şəkildə başqasının xeyrinə görülən könüllü işdir.

Həvəskarlıq təmənnasız şəkildə başqasının xeyrinə görülən könüllü işdir. Həvəskarlardan başqa, problemin həllinə bu məsələ üzərində çalışan təşkilatları cəlb etmək lazım gəlir. Eləcə də vəzifə baxımından müəyyən səlahiyyətlərə malik və konkret ideyanı həyata keçirdikdə yardım göstərə bilən şəxsləri cəlb etmək lazımdır. İştirakçıları seçdikdə onların fərdi xassələrinin də əhəmiyyəti vardır. Onların məsuliyyət hissi, bilikləri, məntiqi təfəkkür qabiliyyəti, xasiyyətləri və s. nəzərə alınmalıdır.

Belə ki, əməkdaşlıq üçün tərəfdaş seçirsən:

- ◆ maraqlarına əsasən;
- ◆ bacarığına əsasən;
- ◆ səlahiyyətlərinə əsasən;
- ◆ şəxsi xassələrinə əsasən və s.

İzahatdan görüldüyü kimi, əməkdaşlıq qarşılıqlı razılaşdırılmış işdir. Razılaşdırılmış işə nail olmaq üçün tərəflər şəxsi əməllərini müəyyən çərçivəyə sığışdırmalı, müəyyən qaydalara riayət etməlidirlər. Onlar bir-birlərini dinləməyi bacarmalı, bir-birinin fikrinə hörmətlə yanaşmalı, iş planını birlikdə tərtib etməli və göstərilən müddətlərə riayət etməlidirlər.

Əməkdaşlıq hər zaman nailiyyətli olmur. Bunun səbəbi tərəfdaşın düzgün seçilməməsi, sizdən asılı olmayan hallar və s. ola bilər. Səbəblərdən biri eyni məsələlərə qarşı müxtəlif mövqelərin olması və ya tərəfdaşlar arasında fərdi xüsusiyyətləri ilə yaranan münaqişə ola bilər. Münaqişə layihə üzərində çalışan qrupun daxilində və ya qrupun tərəfdaş seçdiyi təşkilatla (və ya həmin təşkilatın nümayəndəsi ilə) da baş verə bilər. Birinci halda, münaqişənin mənbəyi layihə üzərində işin başlanmasına qədər yaranır. Buna qrup üzvlərinin şəxsi münasibətlərinin səbəb olması da istisna olunmur. Belə bir halda tərəflər şəxsi münasibətlərindən yüksəkdə durmağa və işgüzar münasibətləri davam etdirməyə çalışmalıdırlar. Münaqişənin şəkli cəlb olunan tərəflərin hərəkətlərindən asılıdır. Münaqişə kiminlə baş versə də çalışın ki, aqressiv olmayasınız, sözlərinizi və tonunuzu ehtiyatla seçəsiniz, ikinci tərəfin nümayəndəsinə sözünü deməyə imkan verəsiniz. Onun dedikləri üzərində yaxşı düşünün.

Münaqişənin həllinin universal resepti yoxdur, amma tərəflər mütləq onu həll etməyə çalışmalıdırlar. Ən əsası, münaqişənin səbəbi müəyyənləşdirilməli və bunun üçün də mübahisəçilər bir-birlərini dinləməlidirlər. Birlikdə çıxış yolunu axtarmağa çalışmalı və kompromisə hazır olduqlarını göstərməlidirlər. Münaqişənin yenə də həll olunmadığı halda, marağı olan tərəf

L ü ğ ə t

Kompromis – (lat. compromissum) – qarşılıqlı güzəşt yolu ilə əldə edilən razılaşma.

vaxtında münaqişənin yaranma səbəblərini analiz etməli və yeni tərəfdaşı daha düşüncə ilə seçməlidir.

Problemin vaxtında və nailiyyətlə həll edilməsi üçün yaxşı dəstə qurmaq lazımdır. Onda bacarıqları, bilikləri, təcrübələri, maraqları nəzərə alınaraq əməkdaşlar arasında işlər bölünəcəkdir. Eləcə də dövlət və ya ictimai səviyyədə yardım göstərə bilən təşkilatlarla əməkdaşlıq etmək lazımdır. Müxtəlif istiqamətlərdə çalışan potensial tərəfdaş təşkilatların funksiyalarının aydın olması üçün onlar haqqında məlumatları sizə təqdim edirik.

Özünüidarəetmə sistemi və funksiyaları haqqında məlumat

Özünüidarəetmə ictimai idarəetmənin elə bir formasıdır ki, bu zaman müəyyən ərazinin sakinləri cəmiyyət yaradırlar və mərkəzi hakimiyyət də onu tanıyır və ona hüquqi status verir.

Yerli özünüidarəetmənin heyəti orqanı - sakrebulodur, icraçı orqanı isə qamqeoba/meriyadır.

Yerli hakimiyyət əhalinin tələbatlarını ödəməlidir. Başqa cür desək, yerli əhəmiyyətli məsələləri həll etməlidir. Yerli hakimiyyət əhalinin həyat şəraitinin yaxşılaşdırılması üçün bölgədə iqtisadiyyatın inkişafına və vətəndaşların əmin-amanlığına və stabilliyin təmin edilməsinə qayğı göstərməlidir. Eləcə də, etnik azlıq nümayəndələri üçün elə bir şərtlər yaratmalıdır ki, onlara qərarların qəbulunda iştirak etmək imkanı verilsin.

Daha ətraflı məlumat almaq üçün Əlavə 1-lə tanış olun.

Qanunla özünüidarəetmənin həyata keçirilməsi məktəblərdə də nəzərdə tutulmuşdur. Məktəbin qəyyumlar şurası və şagirdlərin özünüidarəetməsi məktəbin idarəetmə orqanlarıdır. Qəyyumlar şurası məktəbin direktorunu seçir, məktəbin büdcəsini təsdiq edir və maliyyə xərclərinə və əmlakın sərəncamına nəzarət edir, məktəbin daxili nizamnaməsini təsdiq edir, əmək müqavilələrinin şərtlərinin yerinə yetirilməsinə nəzarət edir. Şagirdlərin özünüidarəetməsi məktəb üçün əhəmiyyətli məsələləri təhlil edə və qəyyumlar şurasına təqdim edə bilər. Məktəbin daxili nizamnaməsi ilə əlaqədar ona təkliflər daxil edə, məktəbin klubunu yarada bilər. Tam məlumatı 2,3 və 4 Əlavələrində nəzərdən keçirə bilərsiniz.

Qeyri-hökumət təşkilatları və beynəlxalq təşkilatlar haqqında məlumat

Qeyri-hökumət təşkilatı ictimai təşkilatdır. O, vətəndaşların könüllü birliyini təqdim edir. Onda ümumi maraqları və məqsədləri olan insanlar birləşirlər. O, hökumətdən asılı olmayan bir təsisatdır. Bəzən yerli qeyri-hökumət təşkilatı başqa ölkənin hökuməti tərəfindən maliyyələşdirilir. Dünyada cəmi 40000-ə qədər beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatları vardır. Yerli əhəmiyyət kəsb edən qeyri-hökumət təşkilatlarının sayı isə daha yüksəkdir.

Qeyri-hökumət təşkilatlarının tiplərini istiqamətlərinə və əməkdaşlıq səviyyələrinə əsasən ayırmaq olar.

İstiqamətə əsasən: xeyriyyə, xidməti, ictimai təşkilatlar var. Əməkdaşlıq səviyyəsinə əsasən isə - cəmiyyətdə əsaslanmış, şəhər, milli, beynəlxalq.

Bir neçə təşkilatların fəaliyyətləri ilə tanış olaq:

1. BMT-nin Uşaq Fondu – UNICEF (United Nations Children's Fund). Onun Gürcüstandakı nümayəndəliyi uşaqların hüquqlarının müdafiəsi, sağlamlığın mühafizəsi və təhsil sahələrində proqramları həyata keçirir. <http://www.unicef.org/georgia>

2. BMT-nin İnkişaf Proqramı – UNDP (United Nations Development Programme) BMT-nin inkişaf şəbəkəsidir. O, başqa-başqa millətlərin çoxtərəfli inkişafına xidmət edir. <http://www.undp.org.ge>

Sizin üçün bu təşkilatın növbəti istiqamətləri maraqlı ola bilər:

- ◆ Environment & Energy – BMT-nin “Ətraf mühit və enerji” inkişaf proqramının məqsədi su ehtiyatlarının və ətraf mühitin çirklənmədən qorunmasında Gürcüstana yardım göstərmək; eləcə də Gürcüstanın yerli ehtiyatlarının istifadəsinə və biomüxtəlifliyin qorunub saxlanmasına şərait yaratmaqdır.
- ◆ Economic Development – BMT-nin inkişaf proqramı “İqtisadi inkişaf” Gürcüstana sabit iqtisadi inkişaf işində yardım edir. Ölkədəki biznesin inkişafına və aşağı təminatlı insan qruplarının ona cəlb olunmasına xüsusi diqqət verilir.

3. Save the Children (Uşaqları xilas edək) qabaqcıl beynəlxalq təşkilatlardan biridir. O, başqa-başqa ölkələrin əhalisinin müdafiəsiz hissəsinə yardım göstərir – küçə uşaqların, qadınlara, məcburi köçkünlərə. Onun işi səhiyyəyə, təhsilə və qadın və gənclərin ehtiyacları ilə əlaqədar məsələlərin həllinə yönəlmişdir.

<http://www.savethechildren.org>

4. PH International beynəlxalq təşkilatdır. Onun məqsədi vətəndaş liderliyinin inkişafı, müasir texnologiyaların istifadəsi və mədəniyyətlərarası münasibətlərin dəstəkləndirilməsi yolu ilə güclü cəmiyyət yaratmaqdan ibarətdir.

<http://www.ph-int.org>

5. USAID (ABŞ-ın Beynəlxalq İnkişaf Agentliyi) – uzun illər ərzində USAİD yoxsulluqla mübarizə aparmağa və demokratik islahatlar keçirməyə çalışan ölkələrə yardım edir. O, iqtisadi artım, enerjetikanın və ətraf mühitin qorunması, demokratiya və idarəetmə, səhiyyə və sosial inkişaf yönümlü müxtəlif proqramları həyata keçirir.

<http://www.usaid.gov>

6. CENN – Qafqazın Ətraf Mühitin Mühafizəsi qeyri-hökumət təşkilatlarının şəbəkəsi (Caucasus Environmental NGO Network)

<http://www.cenn.org>

Siz CENN-in növbəti istiqamətləri ilə maraqlana bilərsiniz:

- ◆ Gender və ətraf mühit – bu layihə bir neçə ildir ki, davam edir və genderə əsaslanan layihələrin nə dərəcədə nailiyyətli və effektiv olduğunu və təbii ehtiyatların qorunması və istifadəsi işində qadınların hansı rol oynadıqlarını araşdırır.
- ◆ İqlim dəyişkənliyi – bu layihənin məqsədi hal-hazırda regionun və bəşəriyyətin qarşısında duran ən kəskin problemlər haqqında Cənubi Qafqaz xalqlarının məlumatlandırılmasının artırılmasıdır.
- ◆ Təbii ehtiyatların qorunması və istifadəsi həm ətraf mühit, eləcə də, cəmiyyət üçün olduqca əhəmiyyətlidir. Təşkilat bu məsələ ilə maraqlanan qruplara məsləhətlər verməyə çalışır.

PH international

7. Gürcüstanın Gənc Hüquqşünaslar Assosiasiyası əhəmiyyətli yerli təşkilatdır. O, çoxtərəfli işlərdə cəmiyyətdə hüquqi təfəkkürün artırılmasında, qanuna hörmət göstərməkdə, insane hüquqlarının qorunmasında, mühafizə mexanizmlərinin inkişafında və hər növ diskriminasiya xaricində əlçatılmanın təmin edilməsində ciddi yer tutur.

<http://www.gyla.ge>

8. Gürcüstanın Gənc İqtisadçılar Assosiasiyası Gürcüstanda biznes mühitinin yaxşılaşdırılmasına, eləcə də, demokratik idarəetmənin və iqtisadi islahatların və gənc iqtisadçıların peşəkar inkişafına imkan yaratmağa çalışır.<http://www.economists.ge>

Gürcüstandakı təşkilatların internet-ünvanlarını təklif edirik. Onların arasında sizin üçün maraqlı məlumatları axtara bilərsiniz:

- ◆ Qeyri-hökumət təşkilatları və fondlar haqqında məlumatlar növbəti internet-səhifədə verilir: <http://www.afba.ge>. Əvvəlcə menyuda linkləri və sonra da qeyri-hökumət təşkilatlarını axtarmalısınız.
- ◆ İctimai qeyri-hökumət təşkilatları və fondlar: <http://www.yell.ge>

Klubların təyinatı və fəallıqları barədə məlumat

Klub ümumi maraqları və ya məqsədləri olan insanların könüllü birliyidir. Klublar müxtəlif istiqamətdə ola bilərlər: idman, musiqi, mülki, dini, ictimai fəaliyyət, xeyriyyə işləri və s. Klublar hələ qədim zamanlardan mövcuddur. Məktəb klublarının əsaslarının qoyulmasının təcrübəsi dünyanın müxtəlif ölkələrində yayılmışdır. Klubun adı, nizamnaməsi, fəaliyyət planı, qəyyumu olmalıdır. Qəyyum əsasən müəllim olur. O, klub üzvlərinin işinə yardım edir. Avropanın bir çox ölkələrində məktəbin Avropasayağı klubu fəaliyyət göstərir. Belə bir klub Batuminin 2 sayılı ictimai məktəbində də vardır. Bu, birlikdə çalışan şagirdlərin dəstəsidir, onun üzvləri Avropa tarixində, coğrafiyasında, ənənələri və mədəniyyətində biliklərini dərinləşdirir, məktəbdə və yerli cəmiyyətdə bu biliyi yayımlayırlar. Nümunə üçün belə bir klubun nizamnaməsi (Əlavə 4) ilə tanış olun. Layihədən fərqli olaraq klublar daha uzunmüddətli əməkdaşlığı nəzərdə tuturlar. Klub uzunmüddətli bir birlikdir. Onun tərkibi dəyişə, amma işin əsas istiqaməti dəyişməz qala bilər. Məsələn, xeyriyyə klubunun olması illər ərzində mümkündür, çünki ətrafımızda hər zaman yardıma ehtiyacı olan insanlar olur. Elə buradaca ictimai mənfəət gətirən bir neçə uzunmüddətli layihə ideyasını və artıq mövcud klubların fəallıqlarının təsvirini təklif edirik.

Məktəbin mülki klubu – İHHŞ Rustavi 2 sayılı məktəbin mülki klubunun əsası 2010-cu ildə Maarif Təşəbbüslərinin Gürcü Assosiasiyasının dəstəyi ilə qoyulmuşdur. Ona mülki təhsil müəllimləri rəhbərlik edirlər. Klubun üzvləri doqquzuncu və onuncu siniflərin 40-a yaxın şagirdləridir.

Klub müxtəlif növ layihələri və fəallıqları planlaşdırır və həyata keçirir. Məsələn, sağlam həyat qaydasının yayımlanması məqsədilə klub gecə təşkil etmiş və şagirdlər burada güləş üzrə dünya çempionu

Quram Quqenişvili ilə görüşüb söhbət etmişdilər. Hal-hazırda klubun üzvləri Maarif Təşəbbüslərinin Gürcü Assosiasiyasının kiçik qrantlar müsabiqəsinə cəlb olunmuş və layihələr hazırlayırlar.

Qivi Zaldastanişvili adına Tbilisi Amerika Akademiyasında 2001-ci ildən xeyriyyə klubu fəaliyyət göstərir. Bu klubun qəyyumu gürcü dili və ədəbiyyatı müəllimidir. Hal-hazırda xeyriyyə klubuna 40-a qədər üzv birləşmişdir. Başdan cəmi bir neçə şagird uşaq və qocalar evinə, monastrlara gedir və onların sakinlərinə gündəlik işlərdə yardım edirdilər. Müəllim fotosəkillər çəkir və hər bazar ertəsi məktəbin dəhlizində bu şəkillərin sərgisini təşkil edirdi. Yavaş-yavaş daha çox şagird klubla maraqlanmağa başladı və klub da böyüdü.

Yaşıl klub – bu klubun üzvləri azad torpaq sahələrini axtarıb tapa, yerli özünüidarəetmə ilə razılaşıb həmin sahəni yaşıllaşdırma bilər; şəhərin/kəndin planlaşdırma xidmətinin üzvləri ilə (parkların, bağların planlaşdırılması) əməkdaşlıq edə, yolları təmizləyə bilərlər (yolu və ya yolun bir hissəsini seçib nizama sala bilərlər və s.).

Mədəni irs klubu - bu klubun üzvləri kəndlərində/ şəhərlərində/ məhəllələrində/ bölgələrində tarixi abidə(ləri) axtarıb onları təmizləyə, abidə haqqında məlumat toplaya, buklet və ya sayt yarada bilər; həmfikirləri və təşkilatları toplayıb, hökumət və ya özəl təşkilatlarla tarixi abidələr haqqında informasiya tapmaq, yayımlamaq və bu abidələrə qayğı göstərmək məqsədilə əməkdaşlıq edə bilərlər. Belə bir klub Tbilisinin 42 sayılı ictimai məktəbində yaradılmışdır.

Uşaqların hüquqlarının müdafiə klubu - bu klubun üzvləri uşaqlara hüquqlarını izah edə, uşaqların hüquqlarının müdafiəsi üzərində çalışan hökumət və ya qeyri-hökumət təşkilatlarını

araşdırma və bu təşkilatların fəaliyyəti barədə uşaqlara məlumat çatdırma bilərlər. Hüquqları pozulduğu halda uşaqlara yardım edə bilərlər ki, onlar müvafiq orqanlara səslerini çatdırma bilsin; uşaqların müdafiəsini təmin etmək üçün insan və təşkilat resurslarını səfərbərləşdirə bilsin; uşaqlara öz hüquqlarının qorunmasında fəal iştirak etməkimkanını verə bilərlər.

Məktəbin radioxətti/qaynar xətt – bu klubun üzvləri məktəbin radioxəttini təşkil edə və apara bilərlər. Radioverilişlərdə şagirdlər üçün aktual problemlər və şagirdlər tərəfindən həyata keçirilən layihələr barəsində, onların yayımlanması məqsədləşdirilən söhbət aparıla bilər.

Məktəbə qayğı göstəririk – idman avadanlıqlarının axtarılması və idman zallarının abadlaşdırılması, idman meydançalarının təmiri; kitabxananın zənginləşdirilməsi və səliqəyə salınması; həyətə qulluq edilməsi; təmizliyə riayət edilməsi və s. Bu ideyanın həyata keçirilməsi həm bir dəfəlik layihə, eləcə də daim fəaliyyətdə olan klubun yaradılması vasitəsilə mümkündür.

Mütaliənin yayımlanması - hal-hazırda Gürcüstanda aktual məsələlərdən biridir. Burada da klubun işi həm birdəfəlik aksiyanın keçirilməsi, eləcə də uzunmüddətli layihənin həyata keçirilməsi və ya bir neçə il əvvəlcədən müəyyənləşdirilmiş plan və məqsədlərlə mümkündür.

Bu ideyaya Elm və Təhsil Nazirliyi tərəfindən təşəbbüs edilən layihə “Kitabın dostu” uyğundur. Layihənin məqsədi uşaqlarda oxunun, dinləmənin və oxunulmanın dərk edilməsi bacarığını inkişaf etdirmək, mütaliənin və oxunun yayılmasına dəstək verməkdir. Layihənin konsepsiyasına əsasən yuxarı sinif şagirdləri, tələbələr, yazıçılar, məşhur şəxsiyyətlər və digər həvəskarlar aşağı sinif şagirdlərinə sinifdən xaric ədəbiyyatı oxuyurlar və bundan sonra oxunulan materialın ətrafında diskussiya aparılır. Analoji layihə dünyanın bir çox ölkələrində həyata keçirilir və ona bir çox məşhur insanlar cəlb olunmuşlar.

Mətbəxin xeyriyyə bazarı - bu ideyanın həyata keçirilməsi üçün növbəti fəallıqları planlaşdırma bilərsiniz: etnik mətbəxlərin əsərlərinin müsabiqəsi və qarışıq etnik tərkibli məktəblərdə satışı, ən yaxşı reseptlərin aşkar edilməsi və mübadiləsi və s. yarmarkadan daxil olan gəlir məktəblərə və sosial cəhətdən aztəminatlı şagirdlərə xərclənə bilər.

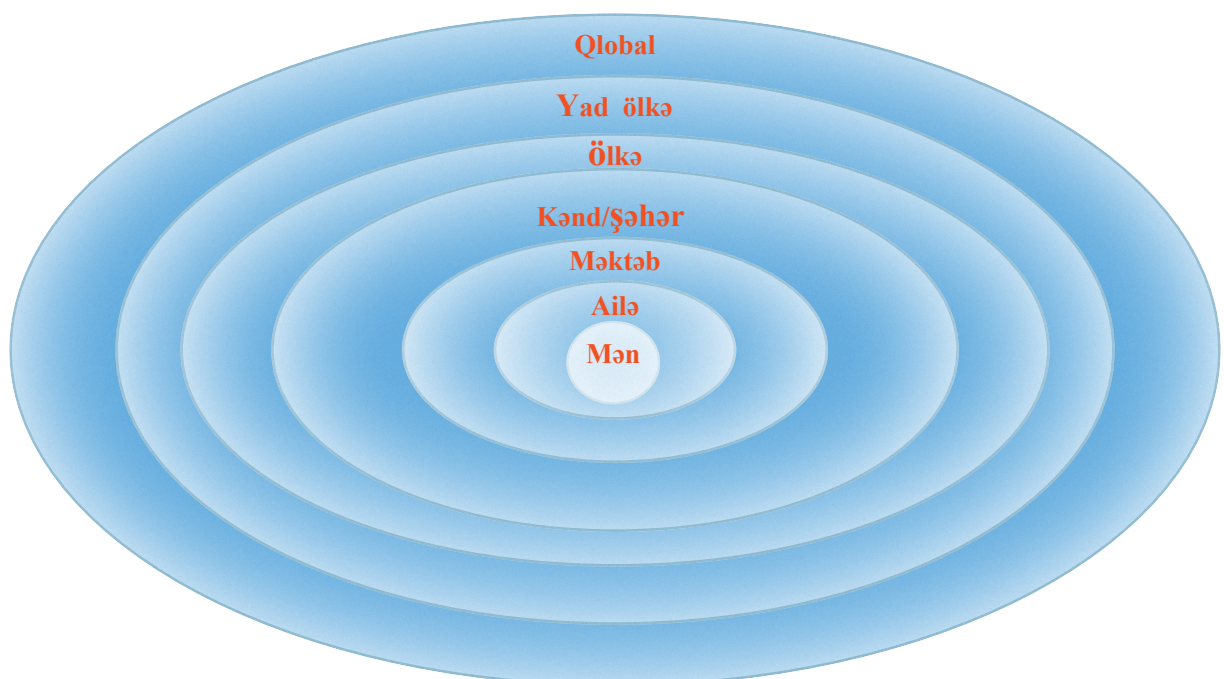
Müdafiəçilərimizlə tanış olmaq– şagirdləri polis və yanğın xidmətinin işləri ilə tanış etmək, balacalar üçün təhlükəsizlik qaydaları haqqında təqdimatlar təşkil etmək, məktəblərdə evakuasiya planlarını tərtib etmək və s. Bu cür ideyaları birdəfəlik layihələr kimi də həyata keçirmək olar.

Qrafit– divarların ağardılması və ya yazıların təmizlənməsi, məktəbin estetik tərəfinə qayğının göstərilməsi.

Problem – tərəfdaş

Müxtəlif təşkilatların fəaliyyəti ilə tanışlıqdan sonra tərəfdaşın seçilməsi üçün əvvəlcədən müəyyənləşdirməlisiniz ki, hansı növ problemi həll etməyə çalışırsınız.

Problemlər şərti olaraq növbəti sxemə bölünə bilərlər: ailədə problemlər, məktəbdə, kənddə, ölkədə, yad ölkədə, qlobal problemlər...

T a p ş ı r ı q 2.1

- a) Birinci dərisdə sizin tərəfinizdən doldurulan problemlərin sxemini diqqətlə öyrənin.
- b) Buraxılan problemləri əlavə edin (əgər hər hansı birini problem hesab edirsinizsə).
- c) Əlavələrdə (1-4) verilən məlumatı nəzərdən keçirin və onun hansı növdə olmasını müəyyənləşdirin. Bu, layihə üzərində işlədikdə sizə yardım edəcəkdir.
- ç) Sadalanan problemlərdən hər biri üçün düşünün ki, hansı təşkilat onun həllində iştirak edə bilər. Aşağıda verilən cədvəldən istifadə edə bilərsiniz.
- d) Həllində (və ya onun qismən həllində) iştirak edə biləcəyiniz problemləri ayırın. Bu, nəinki bütöv problemin deyil, eləcə də, onun hissəsinin həlli (problem məktəb səviyyəsində həll oluna bilər, amma ölkə səviyyəsində həllini tapmaya da bilər) ola bilər.

Problemlər/ təşkilatlar	Yerli özünüidarətmə	Məktəbin özünüidarətməsi	Qeyri-hökumət təşkilatları			Beynəlxalq təşkilatlar		
Çıklandırılmış küçə								
Gender diskriminasiyası								
Siqaretdən asılılıq								

L ü ğ ə t

*Gender diskriminasiyası –
vətəndaşların hüquqlarının onların
cinsi motivləri ilə alçaldılması.*

Gürcüstanın orqan qanunu Yerli özünüidarəetmə məcəlləsi¹

Maddə 1. Qanunun fəaliyyət sahəsi

Bu qanun yerli özünüidarəetmənin həyata keçirilməsinin hüquqi əsaslarını, yerli özünüidarəetmə orqanlarının səlahiyyətlərini, onların yaranma və fəaliyyət qaydalarını, onların maliyyələri və əmlakını, vətəndaşlarla, dövlət hakimiyyətinin orqanları və ictimai, özəl hüquqi şəxslərlə münasibətlərini, o cümlədən, yerli özünüidarəetmə orqanlarının işinə dövlət nəzarətini və birbaşa dövlət idarəetməsinin həyata keçirilməsini müəyyənləşdirir.

Maddə 2. Yerli özünüidarəetmə anlayışları

1. Yerli özünüidarəetmə özünü idarəedən vahiddə qeydiyyatdan keçmiş Gürcüstan vətəndaşlarının hüquq və imkanlarıdır, onlar tərəfindən seçilmiş yerli özünüidarəetmə orqanlarının vasitəsilə Gürcüstan Qanunvericiliyinin əsasında

1. Qanunla tam olaraq tanış olun https://matsne.gov.ge/index.php?option=com_idmssearch&view=docView&id=2244429&lang=ge

yerli əhəmiyyət kəsb edən məsələləri həll etsinlər.

2. Özünüidarəetmə vahidi munisipalitetdir. Munisipalitet yaşayış məntəqəsidir (özünüidarəedən şəhər), onun inzibati sərhədləri və ya yaşayış məntəqələri (özünüidarəedən icma) var. Onun inzibati sərhədləri və inzibati mərkəzi, yerli özünüidarəetmənin heyəti və icraçı orqanları (irəlidə - munisipalitet orqanları) və öz mülkiyyəti, büdcəsi, gəlirləri var. Munisipalitet müstəqil ictimai hüquqlu hüquqi şəxsdir.

Maddə 3. Munisipalitətlər – özünüidarəedən şəhər və özünüidarəedən icma

1. Yerli özünüidarəetmə munisipalitətlərdə - özünüidarəedən şəhər və özünüidarəedən icmada həyata keçirilir.
2. Özünüidarəedən şəhər - şəhər kateqoriyalı yaşayış məntəqəsidir, bu qanuna müvafiq olaraq ona munisipalitet statusu verilmişdir və ya veriləcəkdir.
3. Özünüidarəedən icma bir neçə məntəqələr birliyi, bu qanuna müvafiq olaraq ona munisipalitet statusu verilmişdir və ya veriləcəkdir.

Maddə 4. Əhalinin məskunlaşmasının

ilkin ərazi vahidi və munisipalitetin inzibati vahidi

1. Əhalinin məskunlaşmasının ilkin ərazi vahidi elə bir yaşayış məntəqəsidir, hansının adı, inzibati sərhədləri, ərazisi və qeydiyyatda olan əhalisi vardır. Məskunlaşma kateqoriyalarıdır:

a) kənd – yaşayış məntəqəsidir, onun tərkibinə əsasən kənd-təsərrüfatı təyinatlı torpaq və başqa təbii resurslar daxildir və onun infrastrukturunu əsasən kənd-təsərrüfat işlərinin həyata keçirilməsinə yönəlmişdir;

b) qəsəbə - yaşayış məntəqəsidir, onun ərazisində istehsalat müəssisələri və ya turistik və kurort müəssisələri və ya müalicəvi və sosial-mədəni müəssisələr yerləşir və qəsəbə yerli iqtisadi-mədəni mərkəz funksiyalarını yerinə yetirir. Qəsəbənin infrastrukturunu əsaslı olaraq kənd-təsərrüfatı işin həyata keçirilməsinə yönəlməmişdir. Qəsəbə kateqoriyasına yaşayış məntəqəsi daxil ola bilər, əgər onun özünüidarəetmə vahidinin inzibati mərkəzi varsa və ya növbəti iqtisadi inkişaf və əhalinin artım perspektivi olsa;

c) şəhər – yaşayış məntəqəsidir, onun ərazisində istehsalat müəssisələri və turistik, müalicəvi və sosial-mədəni müəssisələrin şəbəkəsi və yerli iqtisadi-mədəni mərkəzin funksiyasını yerinə

yetirir. Şəhərin infrastrukturunu kənd-təsərrüfatı işinin həyata keçirilməsinə yönəlməmişdir. Şəhər kateqoriyasına elə bir yaşayış məntəqəsi aid ola bilər ki onun qeydiyyatda olan əhalisinin sayı 5000-dən çox olsun. Bir yaşayış məntəqəsinin qeydiyyatında olan əhalinin sayı 5000-dən azdırsa, şəhər kateqoriyası ona əgər özünüidarəetmə vahidinin inzibati mərkəzi və ya onun gələcək iqtisadi inkişaf və əhalinin artımı kimi perspektivi olsa, yaxud da bu qanunun 3-cü maddəsinin 2-ci bəndinə müvafiq olaraq özünüidarəedən şəhər kimi müəyyənləşdirilsə verilə bilər.

Maddə 6. Gürcüstan vətəndaşları tərəfindən yerli özünüidarəetmənin həyata keçirilməsi hüququ

1. Gürcüstan vətəndaşları yerli özünüidarəetməni Gürcüstan Konstitusiyasına, “Yerli özünüidarəetmə haqqında Avropa Xartiyasına”, Gürcüstanın beynəlxalq müqavilələri və sazişlərə, bu qanunun və Gürcüstanın normativ aktlarına əsasən həyata keçirirlər.

2. İrqiindən, dərisinin rəngindən, dilindən, cinsindən, dinindən, siyasi və başqa nəzərlərindən, milli, etnik və sosial mənsubiyyətindən, mülki vəziyyətindən asılı olmayaraq Gürcüstan vətəndaşlarının bu qanunlarla və seçki qanunvericiliyi ilə təyin

edilmiş qayda ilə yerli özünüidarəetmənin orqanlarını seçmək və seçilmək hüquqları var.

Maddə 8. Munisipalitet simvolları

1. Munisipalitetin öz gerbi və bayrağı vardır. Onun başqa simvolları da ola bilər...

Maddə 23. Munisipalitet sakrebulosu

1. Munisipalitetin heyəti orqanı kollegial inzibati orqan – munisipalitetin sakrebulosudur.

2. Munisipalitetin sakrebulosu 4 il müddətinə, munisipalitet ərazisində qey-

diyyata alınmış Gürcüstan vətəndaşları tərəfindən, birbaşa seçkilərlə, ümumi bərabər seçki hüququnun əsasında gizli səsvermə ilə seçilir.

3. Munisipalitet sakrebulosunun üzvlərinin sayı və seçki qaydası “Gürcüstanın seçki məcəlləsi” ”Gürcüstanın orqan qanunu” ilə müəyyənləşdirilir.

Ümumi Təhsil haqqında Gürcüstan Qanunu (Çıxarış)

Fəsil VII

Ümumtəhsil müəssisəsinin qəyyumlar şurası

Maddə 37. Qəyyumlar Şurası

1. Qəyyumlar şurası valideynlər və pedaqoji şura tərəfindən eyni sayda, 3 il müddəti ilə seçilən ən azı 6 və ən çoxu 12 nümayəndədən, orta pillə şagirdlərinin özünüidarəetməsi tərəfindən seçilən 1 nümayəndədən və Gürcüstan Təhsil və Elm Nazirliyi tərəfindən təyin edilən 1 üzvdən, Hərbi Hazırlıq və Təlimi həyata keçirən ümumtəhsil müəssisəsində işə həmçinin Gürcüstan Müdafiə Nazirliyi tərəfindən təyin edilən 1 üzvdən ibarətdir. Yerli özünüidarəetmə orqanı qəyyumlar şurasına 1 üzv təyin etmək səlahiyyətindədir. Qəyyumlar şurası tərəfindən məktəb üçün xeyriyyəçilik edən şəxslər arasından (əgər belə bir şəxslər varsa) seçilmiş 1 şəxs Qəyyumlar şurasının tərkibinə daxil edilə bilər. Qəyyumlar şurasının üzvlərinin sayını təyin etdikdə kiçik kontingentli məktəblər üçün Gürcüstan Təhsil və Elm Nazirliyinin razılığı ilə istisnalar edilir. Valideynlər arasında seçilən üzvlər məktəbdə olan hər bir pillədən bərabər sayda təqdim olunmalıdırlar. Qəyyumlar şurasının üzvü dalbadal yalnız iki dəfə seçilə bilər. (16.07.2010. N3442)

2. Qəyyumlar şurasının valideynlərdən

və pedaqoji şuradan seçilən üzvlərinin sayı məktəbin nizamnaməsi ilə müəyyənləşdirilir.

3. Gürcüstan Təhsil və Elm Nazirliyinin qəyyumlar şurasına yığıncağın səs hüququ ilə faydalanan nümayəndəsini göndərmək hüququ var.

4. Gürcüstan Təhsil və Elm Nazirliyinin və yerli özünüidarəetmə orqanının istənilən vaxt qəyyumlar şurasından nümayəndəsini geri çağırmaq hüququ vardır.

5. Şura toplantılarını çağıran və aparan sədr qəyyumlar şurasına rəhbərlik edir. O, direktorla münasibətdə məktəbi təqdim edir. Şuranın sədri şura tərkibindəki valideynlərdən və pedaqoji şuradan seçilən üzvdən və yerli özünüidarəetmənin icraçı orqanın nümayəndəsindən səlahiyyət müddətini keçməyərək növbə ilə seçilir. Qəyyumlar Şurasının üzvü olan şagirdlərin özünüidarəetməsinin nümayəndəsi qəyyumlar şurasına sədr seçilə bilməz. (19.03.2008. N5951)

51. Qəyyumlar Şurasının siyahı tərkibinin ən azı üçdə birinin və ya bu qanunun 26-cı maddəsinin birinci bəndinin “ç” yarım maddəsi ilə qəyyumlar şurasında nəzərdə tutulan, Gürcüstan Təhsil və Elm Nazirliyi tərəfindən təyin edilən nümayəndə qəyyumlar şurasının növbədən kənar iclasını çağırmaq səlahiyyətindədir. Qəyyumlar şurasının növbədən kənar iclasında sədrin olmadığı halda, qəyyumlar şurasının siyahı tərkibinin əksəriyyəti ilə bu növbədən kənar iclasda qəyyumlar şurasının sədrinin səlahiyyətlərini həyata keçirən iclasın sədrini seçməyə hüququ var. (11.07.2009. N1385)

6. Səslərin bərabər bölündüyü halda qəyyumlar şurasının sədrinin səsi

həllədicidir.

7. Qəyyumlar şurası dərslər ili ərzində ən azı 3 dəfə, hər rübün əvvəlində toplanır.

Maddə 38. Qəyyumlar Şurasının funksiyaları

1. Qəyyumlar Şurası:

a) Bu qanunun 42-ci maddəsi ilə nəzərdə tutulan qayda ilə, siyahı tərkibinin çoxluğu ilə Gürcüstan Təhsil və Elm Nazirliyi tərəfindən qeydiyyatdan keçirdiyi məktəbin direktorunu seçir. Bu qayda Hərbi hazırlıq və təlimi həyata keçirən ümumtəhsil müəssisələrinə şamil edilmir;(4.05.2010 N 3068)

b) məktəb direktorunun təqdimatı ilə məktəbin büdcəsini təsdiqləyir, eləcə də, direktor tərəfindən hazırlanmış illik hesabatı təsdiqləyir və onun açıqlığını təmin edir. Hərbi hazırlıq və təlimi həyata keçirən ümumtəhsil müəssisələrinin büdcəsini Gürcüstan Müdafiə Nazirliyi təsdiq edir, büdcə layihəsini bu müəssisənin direktoru və qəyyumlar şurası işləyib hazırlayır;(4.05.2010 N 3068)

c) məktəb direktorunun təqdimatı ilə intizam xətlərinin siyahısını və onlar üçün nəzərdə tutulan intizam cəzalarını, məktəbdən çıxarılma şərtlərini müəyyənləşdirən məktəbin daxili nizamnaməsini təsdiq edir;

ç) Pedaqoji şura tərəfindən işlənib hazırlanan məktəbin dərslər planının, dərslər materialının, o cümlədən qrif verilmiş, müəllimlər tərəfindən seçilmiş, dərslər ili ərzində istifadə olunan dərsləklərin nüsxəsi haqqında razılığını bildirir; 25.11.2011 N5349

d) məktəb direksiyası tərəfindən maliyyələrin xərclənməsinə və əmlakın sərəncamına nəzarət edir;

e) əmək müqavilələri və Gürcüstan Qanunvericiliyi ilə nəzərdə tutulan tələblərin pozulduğu halda məktəbin direktoru ilə müqaviləni dayandırmaq səlahiyyətindədir;

ə) Qəyyumlar şurasında valideynlərin və pedaqoji şuranın nümayəndələrinin seçki bülətlərini və protokolları saxlayır və qeydiyyatda alır;

f) Məktəbin daxili nizamnaməsi ilə nəzərdə tutulan qaydaya əsasən şikayətlərə baxır və müvafiq ölçülər götürür;

g) Milli tədris planına uyğun olaraq, dərslər ilinin yekun imtahanlarının keçirilməsi məqsədilə məktəbin direktoruna İctimai Hüquqlu hüquqi şəxs - Qiymətləndirmə və İmtahanların Milli mərkəzinə müraciət etməyi və müvafiq müqavilənin bağlanılmasını tapşırmaq səlahiyyətindədir (06.08.2013.N 918)

h) Məktəbin direktorundan müqavilənin şərtlərini pozduğu, tərbiyəvi işlər üçün uyğun olmayan işlər gördüyü və qanunvericiliklə nəzərdə tutulan digər hallarda müəllimin əmək müqaviləsinə xitam verilməsini tələb etmək səlahiyyətindədir;

ı) intizam xətlərinin təhlili məqsədilə məktəbin nizamnaməsi ilə nəzərdə tutulan qayda əsasında intizam komitəsini seçir, komitənin tərkibinə eyni sayda müəllim, valideyn və orta pillənin şagirdi daxil olur. Qəyyumlar şurası nizamnamə ilə nəzərdə tutulan qayda ilə intizam komitəsinin qərarları haqqında şikayətlərə baxmaq və ya apelyasiya komitəsini yaratmaq səlahiyyətindədir. Apelyasiya komitəsi, qəyyumlar şurası direktor tərəfindən intizam xətləri üzrə qəbul edilən qərarlara aid olan şikayətləri də nəzərdən keçirir. Konkret halın araşdırılması məqsədilə intizam komitəsinin və ya apelyasiya komitəsinin xüsusi tərkibini dəvət etməyə

yol verilmir;

1) məktəb direktoru tərəfindən təqdim edilən məktəbin nizamnamə layihəsini razılaşıdır.

2. Bu maddənin birinci bəndinin “a”, “b”, “c”, “ç”, “h” və “i” yarımşərtləri ilə nəzərdə tutulan qərarları qəyyumlar şurası siyahı tərkibinin əksəriyyəti ilə qəbul edir, “e” yarımşərti ilə nəzərdə tutulan qərarı isə - siyahı tərkibinin üçdə ikisi ilə.

3. Bu maddənin birinci bəndinin “a”, “b” (illik hesabatla əlaqədar funksiyalardan və “b” yarımşərtinin ikinci cümləsindən başqa) və “e” yarımşərtlərinin təsiri hərbi hazırlıq və təhsili həyata keçirən ümumtəhsil müəssisələrinə şamil edilmir. (4.05.2010N3068)

Fəsil X

Maddə 47. Ümumtəhsil müəssisələrində şagirdlərin özünüidarəetməsi

1. Şagirdlərin özünüidarəetməsi bu qanuna və məktəbin nizamnaməsinə əsasən seçilmiş bir orqandır. O, məktəbin struktur vahidini təqdim edir.

2. Baza və orta pillələrin şagirdləri özlərinin idarəetmələrini seçirlər.

3. Şagirdlərin özünüidarəetmə seçkiləri bərabərlik əsasında gizli səsvermə, şəffaflıq və siniflərə əsasən şagirdlərin bərabər təqdimatı prinsiplərinə riayət etməklə keçirilir.

4. Şagirdlərin özünüidarəetməsinə özünüidarəetmə tərəfindən seçilən sədr rəhbərlik edir.

Maddə 48. Şagirdlərin özünüidarəetməsinin funksiyaları

Şagirdlərin özünüidarəetməsi:

a) məktəbin daxili nizamnaməsi barədə tövsiyələr hazırlayır;

b) Qəyyumlar şurasına məktəb üçün əhəmiyyətli bütün məsələlərlə əlaqədar təkliflər təqdim etmək səlahiyyətindədir;

c) Qəyyumlar şurasına öz nümayəndəsini seçir;

ç) məktəbin nizamnaməsi ilə təyin edilən qaydaya və Gürcüstan Qanunvericiliyinə uyğun olaraq əldə edilən qrantın sərəncam olunmasında iştirak edir;

d) üzvlərin beşdə birinin təşəbbüsü ilə məktəb klublarını yaradır.

İctimai məktəbin nizamnaməsi (Çıxarış)

Maddə 4. Qəyyumlar Şurası

1. Qəyyumlar şurası valideynlər və pedaqoji şura tərəfindən eyni sayda, 3 il müddəti ilə seçilən ən azı 6 və ən çoxu 12 nümayəndədən, orta pillə şagirdlərinin özünüidarəetməsi tərəfindən seçilən 1 nümayəndədən və Gürcüstan Təhsil və Elm Nazirliyi tərəfindən təyin edilən 1 üzvdən ibarətdir. Yerli özünüidarəetmə orqanı qəyyumlar şurasına 1 üzv təyin etmək səlahiyyətindədir. Qəyyumlar şurası tərəfindən məktəb üçün xeyriyyəçilik edən şəxslər arasından (əgər belə bir şəxslər varsa) seçilmiş 1 şəxs Qəyyumlar şurasının tərkibinə daxil edilə bilər. Qəyyumlar şurasının üzvlərinin sayını təyin etdikdə kiçik kontingentli məktəblər üçün nazirliyin razılığı ilə istisnalar edilir. Valideynlər arasında seçilən üzvlər məktəbdə olan hər bir pillədən bərabər sayda təqdim olunmalıdırlar. Qəyyumlar şurasının üzvü dalbadal yalnız iki dəfə seçilə bilər.

2. Nazirliyin qəyyumlar şurasına müşavirlik səs hüququ ilə faydalanan nümayəndəsini göndərmək hüququ var.

3. Gürcüstan Təhsil və Elm Nazirliyinin və yerli özünüidarəetmə orqanının istənilən vaxt qəyyumlar şurasından nümayəndəsini geri çağırmaq hüququ vardır.

4. Şura toplantılarını çağıran və aparan sədr Qəyyumlar şurasına rəhbərlik edir. O, direktorla münasibətdə məktəbi təqdim

edir. Şuranın sədri şura tərkibindəki valideynlərdən və pedaqoji şuradan seçilən üzvdən və yerli özünüidarəetmənin icraçı orqanın nümayəndəsindən səlahiyyət müddətini keçməyərək növbə ilə seçilir.

Qəyyumlar Şurasının üzvü olan şagirdlərin özünüidarəetməsinin nümayəndəsi qəyyumlar şurasına sədr seçilə bilməz.

5. Qəyyumlar Şurasının siyahı tərkibinin ən azı üçdə birinin və ya bu qanunun 26-cı maddəsinin birinci bəndinin “ç” yarım maddəsi ilə qəyyumlar şurasında nəzərdə tutulan, Gürcüstan Təhsil və Elm Nazirliyi tərəfindən təyin edilən nümayəndə qəyyumlar şurasının növbədən kənar iclasını çağırmaq səlahiyyətindədir. Qəyyumlar şurasının növbədən kənar iclasında sədrin olmadığı halda, qəyyumlar şurasının siyahı tərkibinin əksəriyyəti ilə bu növbədən kənar iclasda qəyyumlar şurasının sədrinin səlahiyyətlərini həyata keçirən iclasın sədrini seçməyə hüququ var.

6. Səslərin bərabər bölündüyü halda qəyyumlar şurasının sədrinin səsi həlledicidir.

7. Qəyyumlar şurası dərslər ili ərzində ən azı 3 dəfə, hər rübün əvvəlində toplanır.

Maddə 5. Qəyyumlar Şurasının funksiyaları

1. Qəyyumlar Şurası:

a) “Ümumi təhsil haqqında” Gürcüstan qanununun 42-ci maddəsi ilə nəzərdə tutulan qayda ilə, siyahı tərkibinin çoxluğu ilə İctimai Hüquqlu hüquqi şəxs Təhsilin idarəetməsi informasiya sistemi tərəfindən qeydiyyatdan keçirilən məktəbin direktorunu seçir.

b) məktəb direktorunun təqdimatı ilə məktəbin büdcəsini təsdiqləyir, eləcə də direktor tərəfindən hazırlanmış illik hesabatı

təsdiqləyir və onun açıqlığını təmin edir.

- c) məktəb direktorunun təqdimatı ilə intizam xətlərinin siyahısını və onlar üçün nəzərdə tutulan intizam cəzalarını, məktəbdən çıxarılan şərtlərini müəyyənləşdirən məktəbin daxili nizamnaməsini təsdiq edir;
- ç) Pedaqoji şura tərəfindən hazırlanan məktəbin tədris planları, dərs materialını və Gürcüstan Təhsil və Elm Nazirliyi tərəfindən qrif verilən dərsliklər arasında müəllimlərin seçdikləri və dərs ili ərzində istifadə olunan dərsliklərin siyahısı barədə razılığını bildirir;
- d) məktəb müdiriyyəti tərəfindən maliyyələrin xərclənməsinə və əmlakın sərəncamına nəzarət edir;
- e) əmək müqavilələri və Gürcüstan qanunvericiliyi ilə nəzərdə tutulan tələblərin pozulduğu halda məktəbin direktoru ilə müqaviləni dayandırmaq səlahiyyətindədir;
- ə) Qəyyumlar şurasında valideynlərin və pedaqoji şuranın nümayəndələrinin seçki bülətlərini və protokolları saxlayır və qeydiyyatına alır;
- f) şikayətlərə baxır və müvafiq ölçülər götürür;
- g) Milli Tədris planına uyğun olaraq dərs ilini yekunlaşdıran imtahanların keçirilməsi məqsədilə direktora tapşırmaq, İmtahanların Milli Mərkəzinə müraciət etmək və müvafiq müqavilə bağlamaq səlahiyyətindədir;
- h) Məktəbin direktorundan müqavilənin şərtlərini pozduğu, tərbiyəvi işlər üçün uyğun olmayan işlər gördüyü və qanunvericiliklə nəzərdə tutulan digər hallarda müəllimin əmək müqaviləsinə xitam verilməsini tələb etmək səlahiyyətindədir;
- i) intizam xətlərinin təhlili məqsədilə məktəbin nizamnaməsi ilə nəzərdə tutulan

qayda əsasında intizam komitəsini seçir, komitənin tərkibinə eyni sayda müəllim, valideyn və orta pillənin şagirdi daxil olur. Qəyyumlar şurası nizamnamə ilə nəzərdə tutulan qayda ilə intizam komitəsinin qərarları haqqında şikayətlərə baxmaq və ya apelyasiya komitəsini yaratmaq səlahiyyətindədir. Apelyasiya komitəsi, qəyyumlar şurası direktor tərəfindən intizam xətləri üzrə qəbul edilən qərarlara aid olan şikayətləri də nəzərdən keçirir. Konkret halın araşdırılması məqsədilə intizam komitəsinin və ya apelyasiya komitəsinin xüsusi tərkibini dəvət etməyə yol verilmir;

ı) məktəb direktoru tərəfindən təqdim edilən məktəbin nizamnamə layihəsini razılaşdırır.

2. Bu maddənin birinci bəndinin “a”, “b”, “c”, “ç”, “h” və “ı” yarımşərtləri ilə nəzərdə tutulan qərarları qəyyumlar şurası siyahı tərkibinin əksəriyyəti ilə qəbul edir, “e” yarımşərti ilə nəzərdə tutulan qərarı isə - siyahı tərkibinin üçdə ikisi ilə.

Maddə 10. Şagirdlərin özünüidarəetməsi

1. Şagirdlərin özünüidarəetməsi seçilmiş bir orqandır. O, məktəbin struktur vahidini təqdim edir.
2. Baza və orta pillələrin şagirdləri özlərinin idarəetmələrini seçirlər.
3. Şagirdlərin özünüidarəetmə seçkiləri bərabərlik əsasında gizli səsvermə, şəffaflıq və siniflərə əsasən şagirdlərin bərabər təqdimatı prinsiplərinə riayət etməklə keçirilir:
 - a) baza və orta pillənin şagirdlərinin özünüidarəetmə seçkiləri dərs ilinin əvvəlindən ən gec bir ay ərzində keçilir;
 - b) şagirdlərin özünüidarəetmələrinin seçkilərinin keçirilməsi tarixini qəyyumlar

şurasının sədri təyin edir;

e) müvafiq dərş ili müddətinə hər bir sinif şagirdləri baza və orta pillələrinin şagirdlərinin özünüidarəetmələrinə bir üzv seçirlər;

ç) baza və orta pillənin hər bir şagirdinin baza və orta pillənin şagirdlərinin özünüidarəetmələrinin seçkilərində iştirak etmək hüququ var;

d) baza və ya orta pillənin şagirdlərinin özünüidarəetmələrinə seçmək üçün baza və orta pillənin hər bir sinfinin şagirdi bir namizədə səs verir. Müvafiq sinifdə daha çox səs toplayan şagird qələbə qazanır.

e) baza və ya orta pillənin hər birində siniflərin sayı üçdən çox olmayan məktəblərdə hər bir sinfin şagirdi müvafiq pillənin özünüidarəetməsinə seçilmək üçün 3 namizədə səs verir. Bu halda sinifdə səslərin çoxluğu ilə faydalanan 3 namizəd qələbə qazanır.

ə) baza və orta pillənin özünüidarəetmələrinə seçilmək istəyən şagirdlər seçkilərin başlanmasına ən azı 3 gün əvvəl müvafiq sinif rəhbəri yanında qeydiyyatdan keçirlər, sinif rəhbəri olmadığı halda isə məktəbin direktoru yanında.

g) Namizədlər tərəfindən şagirdlərin özünüidarəetmələrinin üzvlüyünə

seçkiqabağı təşviqat və kampaniyanın aparılmasına ictimai məktəbin qəyyumlar şurasına üzvlüyə namizədlər tərəfindən seçkiqabağı təşviqat və kampaniyanın aparılması üçün təyin edilən qayda şamil edilir.

4. Özünüidarəetmə üzvləri seçkilərin nəticələrinin dərcindən 7 gün ərzində öz tərkiblərindən siyahı tərkibinin əksəriyyəti ilə özünüidarəetmə sədrini seçirlər, orta pillənin özünüidarəetmə üzvləri də həmin qayda ilə qəyyumlar şurasına orta pillənin şagirdlərinin özünüidarəetmə nümayəndəsini seçirlər.

6. Şagirdlərin özünüidarəetməsi:

a) məktəbin daxili nizamnaməsi barədə tövsiyələr hazırlayır;

b) qəyyumlar şurasına məktəb üçün bütün əhəmiyyətli məsələlərlə əlaqədar təkliflər təqdim etmək səlahiyyətindədir, o cümlədən qazanılan qrantın sərəncamı ilə əlaqədar;

c) Üzvlərin beşdə birinin təşəbbüsü ilə məktəb klublarını yaradır;

ç) Orta pillədə öz nümayəndəsini intizam komitəsinə seçir.

7. Baza və orta pillələrin şagirdlərinin özünüidarəetmə üzvünün səlahiyyətləri bu məktəbdə təhsilini dayandırdıqda/bitirdikdə vaxtından əvvəl dayandırılır.

“Gənc avropalılar” klubunun nizamnaməsi (2)

1-ci hissə

Klubun fəaliyyətinin məqsədləri

§1

“Gənc avropalılar” klubunun fəaliyyətinin məqsədləridir:

- a) Avropa, Avropa İttifaqı və Avropaya inteqrasiya haqqında biliyin dərinləşdirilməsi
- b) Şagirdlərin ictimai həyata cəlb olunması

§2

Klub öz məqsədlərini məktəbdə və onun kənarlarında həyata keçirir.

§3

Klub öz məqsədlərini (bu barədə birinci paragrafda söylənilmişdir) növbəti metodlarla həyata keçirir:

- a) elmi, ictimai və mədəni tədbirlərin təşkili: görüşlər, məşğələlər, seminarlar, təqdimatlar, gecələr.
- b) Avropanın, Avropa İttifaqının və Avropaya inteqrasiya haqqında materialların müstəqil şəkildə axtarışı.
- c) Avropaya inteqrasiya prosesi və onda Gürcüstanın yeri haqqında diskussiyalar.

2-ci hissə

Kluba üzvlük

§ 4

Məktəbin hər bir şagirdi kluba üzv ola bilər.

§ 5

Klubun rəhbərliyi maraqlanan şəxsin ərizəsinin əsasında klubun üzvü statusunu verir.

§ 6

Əgər klubun qamqəobasının (şurasının) verilən namizədin uyğun olmasına hər hansı bir şübhələri varsa, o zaman rəhbərlik qəbul etmə məsələsini ümumi toplantıda müzakirəyə verir.

§ 7

Əgər əsaslı səbəb varsa və buna görə də verilən şəxsin üzvlüyü klub üçün destruktiv ola bilərsə, o zaman qamqəobanın müraciəti əsasında ümumi toplantı namizədin qəbulundan imtina edə bilər.

3-cü hissə

Üzvlərin hüquqları və vəzifələri

§ 8

Klubun hər birinin hüquqlarıdır:

- a) ümumi toplantıda iştirak etmək.
- b) klubun rəhbərliyinin seçkilərində aktiv və passiv seçki hüququ.
- c) klubun fəaliyyəti haqqında şəxsi təkliflərini təqdim etmək, bu mövzu barədə diskussiyalarda aktiv iştirak etmək.

Klubun hər bir üzvünün vəzifəsinə aiddir:

- a) nizamnaməyə riayət etmək;
- b) klubun təşəbbüslərində fəal iştirak etmək, onların həyata keçirilməsinə yardım etmək, klubun rəhbərliyi və digər üzvlərlə razılaşdırılmış işlər;
- c) klubun qamqəobasının (şurasının) qərarlarına tabe olmaq.

4-cü hissə

Klubun rəhbərliyi

§ 9

Klubun rəhbərliyini təşkil edirlər:

- a) ümumi toplantı
- b) klubun qamqeobası (şurası)

§ 10

Ümumi toplantıya klubun hər bir üzvü daxildir.

§ 11

Ümumi toplantı klubun ali rəhbər orqanıdır və klubun fəaliyyətinə aid olan hər hansı bir qərarı qəbul etmək səlahiyyətindədir.

§ 12

Ümumi toplantı ayda ən azı bir dəfə klubun qamqeobası tərəfindən və ya klub üzvlərinin ən azı dördə birinin istəyi olduğu halda çağırılmalıdır.

§ 13

Ümumi toplantı əgər onda klubun üzvlərinin minimum üçdə biri iştirak edirsə, qərar qəbul etmək səlahiyyətindədir.

§ 14

Ümumi toplantı səslerin çoxluğu ilə qərar qəbul edir (yəni razılaşanların səsi əksinə olanların və bitərəflərin səslerinin cəmindən çox olmalıdır).

§ 15

Klubun üçnəfərlik qamqeobası ümumi toplantı tərəfindən dərslərin əvvəlindən ən gec bir ay yarım müddətdə bir il müddətinə seçilir:

- a) ötən dərslərin ilində seçilən qamqeoba ümumi toplantını dərslərin əvvəlindən ən azı 3 həftə ərzində çağırır.
- b) Ümumi toplantı öz sıralarından üçnəfərlik seçki komissiyasını seçir.

c) Seçki komissiyasına qamqeobanın hazırkı üzvləri və gələcək qamqeobalığa üzv namizədlər daxil ola bilməzlər.

ç) Seçki komissiyası seçki prosedurunun tərtib edir, sonra onu ümumi toplantı bəyənir.

d) Seçki komissiyasına qamqeobalığa namizəd olaraq qeydiyyatdan keçmək istəyən klubun üzvləri müraciət edirlər və komissiya onları qeydiyyatdan keçirir.

e) Ümumi toplantı qamqeobanı gizli səsvermə ilə seçir.

ə) Ümumi toplantının hər bir üzvü maksimum üç namizədə səs verə bilər.

f) Daha çox səs toplamış və eyni zamanda ümumi toplantı üzvlərinin tam sayının minimum dördə birinin dəstəyini qazanan 3 nəfər qamqeobanın üzvü olur.

g) Əgər seçkilər qamqeobanın hər üç üzvünü seçə bilməsələr, bu halda əlavə seçkilər keçirilir.

§ 16

Klubun qamqeobası:

- a) klubun fəaliyyətinə rəhbərlik edir.
- b) Klubun kənarında onu təmsil edir.
- c) Üzvləri arasında qamqeobanın işlərinə rəhbərlik edən sədri seçir.
- ç) Qamqeobanın minimum iki üzvünün yerində olduğu halda, səslerin tam çoxluğu ilə qərarlar qəbul edir.

§ 17

Ümumi toplantı kadensiyanın bitməsinə qədər klubun qamqeobasını və ya onun ayrı-ayrı üzvlərini səslerin minimum üçdə ikisi ilə buraxa bilər. Bu halda yeni seçkilər keçirilə bilər.

5-ci hissə

Klubun qəyyumu

§ 18

Klubun qəyyumu klubun fəaliyyətində onun tərəfini saxlayır və yardım edir. O, bir tərəfdən, klub və digər tərəfdən isə məktəbin direksiyası və pedaqoji kollektiv arasında vasitəçi rolunu yerinə yetirir.

§ 19

Klubun qəyyumu məşvəratlər əsasında seçilir. Bu məşvəratləri klub, direksiya və pedaqoji kollektiv öz aralarında aparırlar.

6-cı hissə

Yekun qərarlar

§ 20

Klub üzvlərinin üçdə ikisinin qəyyumu və məktəbin direksiyası ilə məsləhətlərindən sonra xeyrinə səs verdiklərində verilən nizamnamə qüvvəyə minir.

§ 21

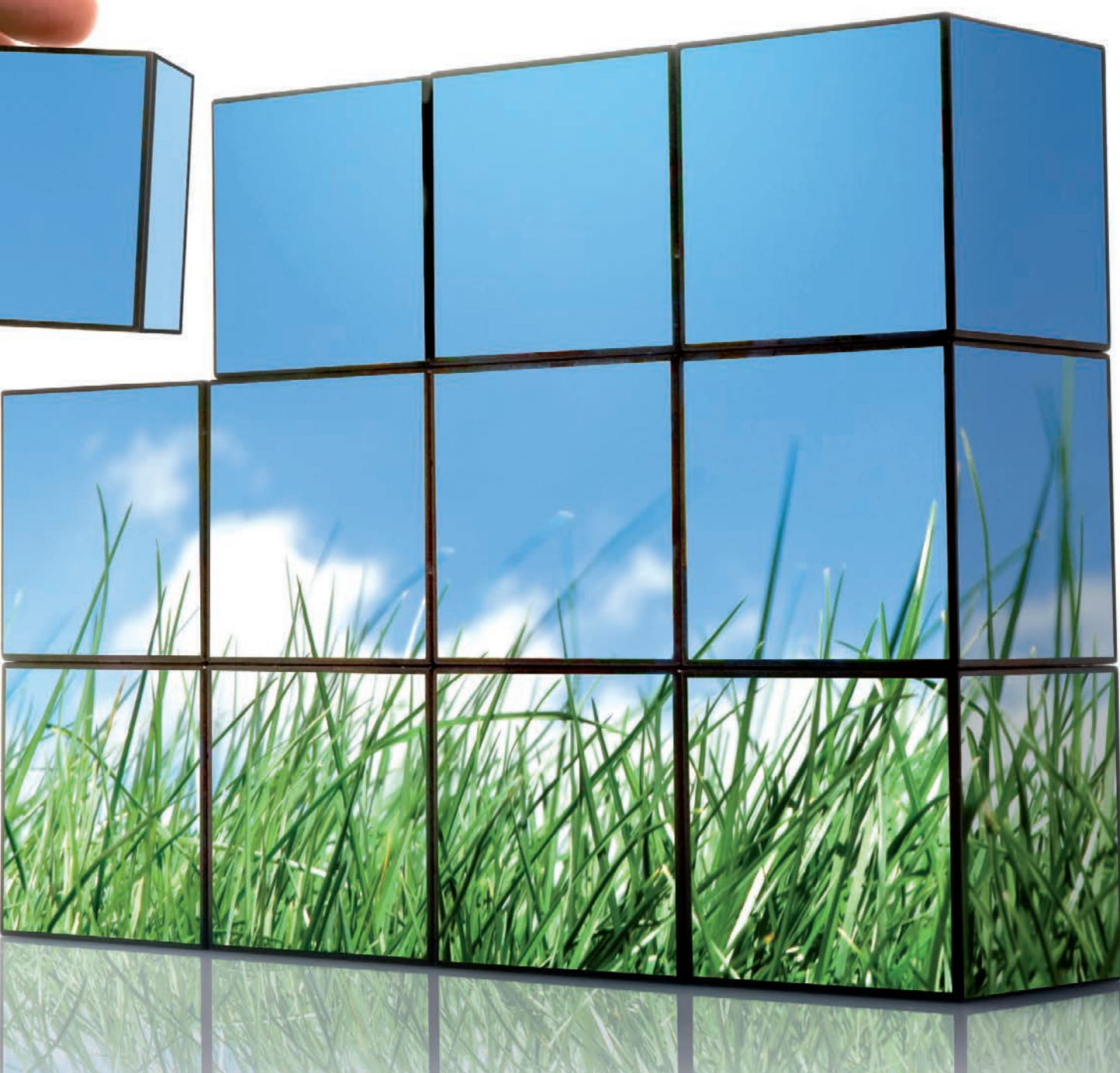
Ümumi toplantı səsərin üçdə ikisi ilə nizamnamədə qəyyumu və məktəbin direksiyası ilə məsləhətləşmədən sonradəyişikliklər edə bilər.

Mövzu

3

İctimai işlər. İctimai
mənfiyyət. Problemlər və
onların həlli algoritmi

İctimai işlər. İctimai mənfəət. Problemlər və onların həlli alqoritmi

L ü ğ ə t

Alqoritm -ciddi qaydalarla aparılan və onların ardıcılıqla yerinə yetirilməsindən sonra məsələnin həllinə gətirib çıxaran əməllər birliyi.

Aspekt –(lat.Aspectus – nəzər, növ)

1) nöqtəyi-nəzər, ondan irəli gələrək mövzu, hadisə, məfhum təhlil edilir;

2) verilən hadisənin tərəflərindən biri və ya əlaqə.

İndikator – lat.indicator) – göstərici.

Bu mövzu üzərində iş Sizə ictimai işlərin nəyi bildirdiyini düşünməyə, problemlərin həlli üçün lazımı işlərin ardıcılığını anlamağa yardım edəcəkdir.

İnsanların cəmiyyətin xoş güzəranı üçün könüllü olaraq apardıqları işləri ictimai işlər adlandırırıq. Hələ qədim zamanlardan, bəşəriyyət öz inkişafı yolunda ilk addımlarını atdıqda insanlar nəinki özlərinə və ailələrinə, eləcə də qonşularına, kəndlilərinə, cəmiyyətin başqa üzvlərinə və tamamilə yad adamlara qayğı göstərirdilər. İctimai işlər də ictimaiyyətin özü kimi qədimdir. İctimai işləri ilə bir çox insanlar məşhurluq əldə etmişlər, çünki onlar cəmiyyətə böyük mənfəət gətirmişlər. Onlardan ikisi ilə (Albert Şvaytser və Kreq Kyelbürqer) siz artıq bu kitabın vasitəsilə tanış oldunuz. İctimaiyyətin xeyrinə işlər müxtəlif miqyasda ola bilərlər. Onlar kiçik insan qrupları üçün (məsələn, məktəb şagirdlərinin müəyyən hissəsi üçün), kənd üçün, şəhər əhalisi üçün, yaxud da müxtəlif ölkələrdə böyük insan qrupları üçün mənfəət gətirə bilərlər.

Hər bir insan ictimaiyyətin xeyrinə işlər görə bilər, amma buna istək və bilik gərəkdir. İctimai mənfəətdə müsbət, xoş təsir və cəmiyyət üçün yaxşı nəticə nəzərdə tutulur.

T a p ş ı r ı q

3.1

(Fərdi iş üçün)

Albert Şvaytserin və Kreq Kyelburqerin fəaliyyəti nəticəsində hadisələrin necə inkişafetdiyini yadınıza salın. Aşağıda verilən sxemi çəkin və hər iki hal üçün boş qrafaları doldurun.

Fərdin
təşəbbüsü

Fərdlərin və
təşkilatların
əməkdaşlığı

İctimai mənfəət
üçün iş

İctimai mənfəət

T a p ş ı r ı q

3.2

a) suala cavab verin: – ümumiyyətlə, problemin həlli üçün hansı pillələri keçmək lazımdır? (müəllim fikirlərinizi lövhəyə yazır).

b) Aşağıda problemin həlli üçün keçiləsi mərhələlərin siyahısını təklif edirik. Bu siyahıdan və lövhədə yazılan cavablarınızdan istifadə etməklə ictimai problemin həllinin ümumi alqoritmini tərtib edin (pillələri düzgün ardıcılıqla yazın). Əgər hər hansı bir pillə artıq görünərsə, o zaman onu yazmayın.

- ◆ Problemin öyrənilməsi. Problem haqqında məlumatların toplanılması;
- ◆ Problemin **aspektlərə** ayrılması;
- ◆ Problemin aspektinin seçilməsi;
- ◆ İş planının tərtib olunması;
- ◆ Layihənin yerinə yetirilmə **indikatorlarının** müəyyənləşdirilməsi;
- ◆ Həll olunması məsələlərin təqdimatının hazırlığı;
- ◆ Problemin göstərilməsi;
- ◆ Qrupun formalaşması;
- ◆ İşlərin aparılması;
- ◆ Qiymətləndirmə .

c) Fərdi işlərin ümumi təhlilindən sonra alqoritmin müqayisə olunmuş variantını işləyib hazırlayın.

Problemin həllinin ümumi alqoritmi:

1. Problemin görünməsi
2. Qrupun toplanılması
3. Problemin öyrənilməsi. Problem haqqında informasiyanın toplanılması (mənbə - ailə, dostlar, kitabxana, jurnal-qəzetlər, müəllimlər, televiziya, internet, bu problem üzərində çalışan təşkilatlar)
4. Problemlərin aspektlərə bölünməsi (konkret mövzu aspektlərə bölünməyə də bilər)
5. Problemin aspektinin seçilməsi – məqsədin formalaşdırılması
6. İş planının tərtibatı
7. Layihənin yerinə yetirilmə indikatorlarının müəyyənləşdirilməsi
8. Həll olunan məsələlərin təqdimatının hazırlanması
9. Problemin tərəfdaşlarla təqdimatı və əməkdaşlığın başlanılması
10. İşlərin aparılması
11. Qiymətləndirmə

Aşağıda verilən təlimat layihənin praktiki həyata keçirilməsində və müvafiq olaraq 3.5, 3.6 və 3.7 tapşırıqlarının yerinə yetirilməsində sizə yardım edəcəkdir.

T a p ş ı r ı q

3.3

Fikirləşin, hansı problemin üzərində işləmək istəyirsiniz. Layihəni həyata keçirməyi planlaşdırdığınız və razılaşdığınız sinif və məktəb yoldaşlarınızı seçin. Həmişirəkçilərin seçim prinsiplərini nəzərə alın. Seçiminizi əsaslandırın.

(cütlərdə iş)

Problemin həllinin ümumi alqoritmi ilə tanış olun və bu və ya digər pillənin yerinə yetirilməsinin nəyi bildirdiyini tapın (hər cütlük – bir pilləni).

■ Seçilən problemin həlli üzərində iş üçün təlimat

Problem seçildikdən sonra şagirdlər bu problem üzərində işləmək üçün qrupda birləşməlidirlər. Qrup üzvləri dəfələrlə bir yerə toplaşmalıdırlar.

■ Qrupun toplanması

Qrup üzvləri işin gedişi ilə əlaqədar toplantı zərurəti olduğunda toplaşsınlar, amma birinci toplantı mütləq qrupun təşkil edildiyində baş verməlidir ki, problemin öyrənilməsində üzvlərin funksiyaları müəyyənləşdirilsin. İkinci görüş üzvlər tərəfindən problem haqqında informasiyanın əldə edilməsindən sonra baş tutmalıdır. Toplantı üçün mütləq müəyyən edilməlidir: vaxt, yer, gündəlik. Gündəlik aydın şəkildə təşkil edilmiş və vaxtda müəyyənləşdirilmiş məsələlərin siyahısıdır. İkinci toplantı zamanı üzvlər bir-birlərini problemin öyrənilməsi nəticələri ilə tanış etməli və alqoritmin növbəti bəndlərini yerinə yetirməlidirlər: problemin aspektlərə bölünməsi, problemin aspektinin seçilməsi – məqsədin formalaşdırılması, iş planının tərtib olunması və layihənin yerinə yetirilməsi indikatorlarının müəyyənləşdirilməsi. Bundan əlavə növbəti görüşün tarixi bildirilməli, bütün qərarlar yazılmalıdır. Görüş zamanı vacibdir ki, hər bir üzvün fikri dinlənilsin, bir-birinə qarşı hörmətlə yanaşılsın, nəzərdən keçiriləsi məsələlər üzərində razılıqlar əldə edilsin.

■ Problemin öyrənilməsi

Problemin öyrənilməsi problem haqqında informasiyanın toplanılmasını və onun sonrakı analizini nəzərdə tutur. Problemi yaxşı anladıqdan sonra onun həlli yollarını da daha yaxşı təsvir edə biləcəksiniz. İnformasiyanın mənbəyi ailə, dostlar, kitabxa-

L ü ğ ə t

Respondent – anketin suallarına və ya müsahibə zamanı verilən suallara cavab verən və şifahi və ya yazılı informasiya mənbəyini təqdim edən şəxs.

na, jurnal-qəzetlər, müəllimlər, televiziya, internet, bu problem üzərində çalışan təşkilatlar ola bilərlər.

Hər şeyi yadda saxlamaq mümkün deyil. Qeydlər aparmaq və ya çap məlumatlarını toplamaq lazımdır. Heç nəyi unutmamaq və sonradan iş planının tərtib edilməsini asanlaşdırmaq üçün layihə üçün lazımi resursların qeydiyyat vərəqindən istifadə edin (Əlavə 5). Əlavələrdə verilən formalar nəinki işinizi asanlaşdıracaq, eləcə də diqqəti nəyə cəlb etməyinizi xatırladacaqdır.

Araşdırmaaparmaq üçün qrup və ya ayrı-ayrı üzvlər üçün araşdırmanın qısa planı yararlı ola bilər (Əlavə 6). O, işin təşkilində sizə yardım edəcəkdir. Nəzərə alın ki, layihənin həyata keçirilməsinin hər bir pilləsində konkret olaraq hansı məsələləri yerinə yetirmək istədiyiniz və konkret olaraq bunun üçün nə etdiyiniz barəsində aydın təsəvvürünüzün olması yaxşı olardı.

Layihənin həyata keçirilmə prosesində bir çox insanlarla ünsiyyət saxlamalı və əməkdaşlıq etməlisiniz. Seçdiyiniz problem haqqında dəqiq və ətraflı informasiyanın axtarışında seçilən məsələlər üzərində çalışan peşəkarlar sizə yardım edəcəklər. Ayrı-ayrı şəxslərdən informasiya almaq üçün tez-tez müsahibə almaq lazımdır.

Müsahibəni necə hazırlayaq və aparaq:

- ◆ müsahibə üçün əsas sualları düşünün;
- ◆ müsahibə haqqında əvvəlcədən respondentlə razılaşın;
- ◆ izah edin ki, ondan nə üçün müsahibə almaq istəyirsiniz;
- ◆ müsahibənin vaxtı və yerini razılaşdırın;
- ◆ müsahibəni audio və ya video-yazı şəklində və ya qısa yazılarla qeyd edə bilərsiniz və müsahibə bitincə ətraflı qeydlər apara bilərsiniz;
- ◆ respondentə diqqətlə dinləyin və əlavə suallar yarandığı halda, soruşun;
- ◆ müsahibəyə gecikməyin;
- ◆ respondentin sözünü kəsməyin;
- ◆ onu tələsdirməyin;
- ◆ təşəkkür etməyi unutmayın.

Əldə edilən informasiyanı analiz etmək lazımdır. Əks məlumat aldığınız halda, onu yoxlamaq lazımdır. İnformasiyaproblemin indiyə qədər düşünmədiyiniz aspektini üzə çıxara bilər, yaxud da ola bilsin ki, əlavə informasiyanı axtarmaq lazım gəlsin. Keçirilən araşdırmanın hesabat forması (Əlavə 7) işinizi sistemə salmağa və bundan sonra qrupa təqdim etməyə yardım edəcəkdir. Tədqiqat

materialını saxlayın, çünki analogi layihəni həyata keçirdikdə sizə lazım ola bilər.

■ Problemin aspektlərə bölünməsi

Aspekt müzakirə olunası obyektin tərəfi, nöqteyi-nəzəridir. Problem bir çox aspektlərdən ibarət ola bilər. (Məsələn, vərəm probleminin növbəti aspektləri var: müalicəvi, maarifləndirici, **prevensiyalı**, asılılıq, sosial). Belə bir problemin bütün aspektlərinin eyni zamanda həlli demək olar ki, mümkün deyil. Bunun üçün də problemin həllinə çalışdıqda onun bütün aspektləri yaxşı analiz olunmalıdır. Konkret problem aspektlərə parçalanmaya da bilər.

■ Problemin aspektinin seçilməsi

Qrupun hansı aspekt üzərində işləyəcəyini müəyyənləşdirmək lazımdır. Bu, layihənin məqsədini formalaşdırmaqda sizə yardım edəcəkdir. Aspekti müəyyən edən kimi konkret layihə üzərində işə başlamalısınız.

Layihənin məqsədi olmalıdır:

- ◆ konkret;
- ◆ ölçülən;
- ◆ əldə edilən;
- ◆ real;
- ◆ zamanda müəyyənləşdirilmiş.

Məsələn, siz vərəm problemini öyrəndiniz və vərəmin maarifləndirici aspekti üzrə layihə hazırlamağı qərara aldınız. Belə ki, məqsədiniz insanların müəyyən qrupuna bu xəstəliklər, onların yayımlanması yolları, təhlükələri və s. barədə aydın və ətraflı informasiya çatdırmaqdır. Məqsədi formalaşdırdıqdan sonra yaxşı düşünün ki, onu əldə etmək üçün hansı əməllər lazımdır. Belə bir əməllərdə məktəbdən kənarında təqdimatı nəzərdə tutduğunuz halda, bu əməli ayrıca məsələ kimi açıqlayın (məs.: statistikanın axtarılması, vizual material, lazımı texnikanın axtarılması və s.). Beləliklə, addım-addım yerinə yetirilmiş məsələləri keçməklə, layihə üçün lazımı işləri elə həyata keçirəcəksiniz ki, asandan çətinə qədər yolu nailiyyətlə keçəcəksiniz.

Bundan əlavə gözlənilən nəticələri əvvəlcədən formalaşdırmaq lazımdır. Bu, qrupa layihənin yerinə yetirilməsinin indikatorlarını işləyib hazırlamaqda yardım edəcəkdir.

L ü ğ ə t

Preventiv– prevensiya xarakterli; qarşısı alınası; mühafizəedici. Prevensiya (lat. praevencio) –nəyinsə qarşısını almaq üçün əvvəlcədən ölçülərin götürülməsi.

■ İş planının tərtib edilməsi

Məqsədi formalaşdırdıqdan sonra qrup üzvləri arasında funksiyalar bölünməli, yerinə yetirmənin real müddətləri müəyyənləşdirilməli, işlər planlaşdırılmalı (Əlavə 11), gözlənilən qarşıdurmalar müəyyənləşdirilməlidir. Lazımi resursları müəyyənləşdirmək lazımdır. Bu, həm insan, eləcə də, maddi resurslara aiddir. Əgər layihəyə maddi resurs lazımdırsa, o zaman mənbə axtarılmalıdır (baxın interne-səhifəyə: <http://www.initiatives.ge>). Layihənin pillələrinin yerinə yetirilmə cədvəlini Əlavə 8-də verilən forma ilə yaza bilərsiniz.

Əməkdaşlıq üçün tərəfdaşları da əvvəlcədən müəyyənləşdirmək lazımdır. Bu, məktəbin özünüidarəetməsi və ya administrasiyası, yerli özünüidarəetmə strukturları, qeyri-hökumət təşkilatları və fondlar ola bilərlər (onlar haqqında informasiya ilə artıq kitabda tanış oldunuz – fərdi şəxslər, şirkətlər və s. tərəfdaşlarla müxtəlif forma ilə ünsiyyət yaratmalısınız. Bu, ərizə ilə müraciət, elektron ismarıcın göndərilməsi, layihə ərizəsinin verilməsi və s. ola bilər).

Müxtəlif təşkilatların dəstəyini və yardımını əldə etmək üçün onlara layihənin haqqında məlumat təqdim etməli və konkret dəstək istəməlisiniz. Bunun üçün xüsusi olaraq yaradılmış layihə ərizəsinin formasından istifadə edirlər.

Layihə ərizəsi növbəti hissələrdən ibarət olmalıdır:

- ◆ Titul vərəqi;
- ◆ ərizəçi haqqında məlumat (layihənin əsas həyata keçirənləri, tərəfdaşları və onların konkret rolları);
- ◆ layihənin qısa yekunu (layihənin məqsədi və gözlənilən nəticələr, layihənin həyata keçirilmə prosesinin qısa təsviri);
- ◆ problemin / tələbatın təsviri (ətraflı olaraq həmin problemi təsvir edin, hansının həlli layihənin məqsədini daşıyır);
- ◆ layihənin ətraflı təsviri (layihə çərçivəsində hansı fəallıqlar həyata keçiriləcəkdir, qeyd edilən problemə cavab olaraq layihəni həyata keçirənlər və onların tərəfdaşları tərəfindən hansı tədbirlər keçiriləcəkdir);
- ◆ layihənin həyata keçirilməsinin qrafiki (cədvəl şəklində təqdim edilən layihənin həyata keçirilmə planı həftələr və aylara əsasən, onlar hansı işin hansı müddətdə həyata keçiriləcəyini göstərirlər);
- ◆ layihənin benefisiarları (qeyd edilən layihə hansı insanlar / insan qrupları üçün xeyir gətirəcəkdir);
- ◆ Layihənin benefisiarlarının sayı kateqoriyalara əsasən müəyyənləşdirilir (məs., 30 müəllim, 35 valideyn, məktəbin

L ü ğ ə t

Benefisiar – müəyyən sənəd əsasında əmlak, hüquq və ya başqa növ mənfəət əldə edən şəxs.

administrasiyasının 10 nümayəndəsi, cəmiyyətin 100 nümayəndəsi və s.);

- ◆ Layihənin qiymətləndirilməsi (qiymətləndirməni həyata keçirən layihənin işinin effektivliyini necə qiymətləndirəcək);
- ◆ Layihənin büdcəsi (buradaca göstərin ki, donör təşkilatdan nə qədər məbləğ istəyirsiniz, ərizəçi insan və maddi-texniki resurslar şəklində nə qədər həmişəliklik nəzərdə tutulur. Məs., layihəni həyata keçirənlər tərəfindən layihə üçün təmənnasız əmək, konfrans zalının və ya texnikanın təmənnasız verilməsi və s.)
- ◆ Risk amillərinin təsviri (layihənin həyata keçirilməsinə və onun məqsədlərinin əldə edilməsinə mane ola bilən mümkün risk amillərini sadalayın);
- ◆ Layihənin uzunmüddətlik planı (maliyyələşdirmə bitdikdən sonra layihənin necə davam edəcəyini təsvir edin).

■ **Layihənin yerinə yetirilməsi indikatorlarının müəyyənləşdirilməsi**

Nəticələrin qiymətləndirilməsi üçün yerinə yetirilmə indikatorları əvvəlcədən müəyyənləşdirilməlidir, yəni layihənin yerinə yetirilib-yetirilmədiyinə işarə edən göstəricilər dəqiqləşdirilsin. Indikatorlar gözlənilən nəticələrə əsasən müəyyənləşdirilir.

Yenə də, bu mərhələdə artıq layihənin əsas məsələsinə çevrilmiş vəzəmin maarifləndirici aspektinə qayıdaq və qarşıya hansı məqsədi qoyduğumuzu da xatırlayaq. Yəqin ki, layihənin nəticəsində əhalinin bu xəstəlik haqqında daha çox məlumatlı olmasını istəyərdiniz ki, gələcəkdə onun prevensiyasına imkan yaradılsın. Konkret nəticəni əldə edə bildiyinizi necə ölçə bilərsiniz? Bu halda, layihənin başlanğıc mərhələsində əhalinin konkret qrupu arasında sorğu aparaq və vəzəm haqqında nə dərəcədə məlumatlı olduqlarını qeyd edə bilərsiniz. Layihə bitdikdən sonra sorğunu təkrarlayıb statistikanın necə dəyişdiyini görə bilərsiniz.

■ Həll olunması məsələlərin təqdimatının hazırlığı

Təqdimatın hazırlığı əməkdaşlıq üçün seçilən tərəfdaşı inandırmaq üçün lazımdır. Bir çox hallarda layihə üçün tərəfdaşın yardımını həlledici ola bilər. Tərəfdaşların əməkdaşlıq və yardım edib etməyəcəkləri isə tamamilə sizdən asılıdır. Təqdimatın planlaşdırılmasında sizə Əlavə 9 yardım edəcəkdir. Tərəfdaş problemi və onun həllində öz rolunu aydın şəkildə görməlidir. Tərəfdaşın rolu onun imkanlarını aşmamalıdır. Bütün bunlar ona qısa, aydın və inandırıcı şəkildə təqdim edilməlidir. Təqdimatın auditoriyanın diqqətini cəlb edəcək və ona məqsədi çatdırma biləcək girişi olmalıdır. Təqdimatın əsas hissəsi ardıcıl düzülməli və faktlarla əsaslandırılmalıdır. Yekunda qısa olaraq əsas məsələ verilməlidir. Təqdimat üçün hazırlaşdıqda bir neçə dəfə məşq edin (təklidə, yoldaşlarınızın qarşısında, müəllimin qarşısında). Məşq zamanı qrupun toplantısında (yaxud da dərstdə) elə bölünməlisiniz ki, əgər təqdimatı bir və ya bir neçə üzv edirsə, o zaman başqaları auditoriyanın rolunu yerinə yetirirlər. Auditoriyanın hər bir üzvü Əlavə 10-da verilən qiymətləndirmə vərəqindən istifadə edə bilər (cədvəli dəftərinizə və ya vərəqə köçürün). Təqdimatın gedişində müəyyən qrafalarda işarələr edin. Qeydləri qısaca elə yazın ki, təqdimatdan geri qalmayasınız, amma sonra yazılara əsasən qeydləri xatırlaya bilərsiniz. Təqdimat bitdikdən sonra birlikdə qiymətləndirməni və qeydləri təhlil edin. Lazım gəldikdə düzəlişləri və dəyişiklikləri planlaşdırın. Ucadan və aydın danışın. Bütün tanış olmayan sözləri izah edin. Mövzudan kənara çıxmayın. İstifadə olunan əyani vəsaitlər birbaşa mövzu ilə əlaqədə olmalı və

auditoriyanın məlumatı anlamağını asanlaşdırmalıdır. Təqdimatın müddəti şərtidir, amma dinləyicini yormamalıdır. Verilən suallara qısa və aydın cavab verin. Təqdimatın hazırlığına başlayana qədər qısa planı tərtib edin. Əgər layihə təqdimatdan əlavə reklamı da tələb edərsə, o zaman bu imkan barəsində də fikirləşin.

■ Tərəfdaşlarla problemin təqdimatına və əməkdaşlığa başlamaq

Bu mərhələdə ola bilsin ki, iş cədvəlinizdə müəyyən dəyişikliklər edilsin, çünki layihənin tərəfdaş şəklində yeni iştirakçısı var. Vaxt cədvəlini yeniləşdirmək lazımdır.

■ İşlərin aparılması

İşlərin aparılması plan əsasında verilən vaxta təsadüf etməlidir. Qrup üzvləri bir-biri ilə nəticələrlə paylaşmalıdırlar. Ehtiyac olduğu halda, planın üzərində düzəlişlər etmək olar. Bu prosesin aparılmasına Əlavə 11 yardım edəcəkdir.

■ Qiymətləndirmə

Problemin həll olub olmadığını aydın olması üçün, ilk növbədə, həyata keçirilən layihə yerinə yetirmə indikatorlarının vasitəsilə qiymətləndirilməlidir. Bundan əlavə qrup bir neçə suala cavab verməlidir: layihənin müsbət tərəfi nə idi və mənfi tərəfi nədir? Qrup hansı qarşıdurmalarla üzləşdi? Nəyi daha yaxşı etmək olardı? Hər bir üzv nəyi yaxşılaşdırmağa bilər? Qrupun hər bir üzvü nəyi öyrəndi? Bununla belə çox vacibdir ki, layihənin ictimai mənfəəti qiymətləndirilsin. Növbəti suala cavab verilsin: bu layihə ictimaiyyətə hansı mənfəəti gətirdi? Yaxşı olardı ki, qrup üzvləri qarşılaşdıqları çətinliklərin üzərində, gələcək planlar və layihənin yerinə yetirilməsində öz xidmətləri barədə düşünsünlər. Bunun üçün Əlavə 12-14-də verilən formalar lazım gələcəkdir.

T a p ş ı r ı q

3.5

- a) Qrupun birinci toplantısını keçirin və seçilən problem haqqında informasiyanın toplanılması üçün funksiyaları bölüşdürün.
- b) Qrupun ikinci toplantısını keçirin. Bu toplantıda əldə edilən informasiyanı təqdim etməli və alqoritmin növbəti pillələrini keçməlisiniz:
 - problemin aspektlərə bölünməsi (ola bilsin ki, konkret problem aspektlərə ayrılmasın);
 - problemin aspektinin seçilməsi, məqsədin formalaşdırılması;
 - iş planının tərtib edilməsi;
 - layihənin yerinə yetirilmə indikatorlarının müəyyənləşdirilməsi.
- c) nəticələri sifə təqdim edin.

T a p ş ı r ı q**3.6**

Mümkün tərəfdaşlar üçün layihənin təqdimatını hazırlayın.

T a p ş ı r ı q**3.7**

- a) Mümkün tərəfdaşlar üçün layihəni təqdim edin;
- b) göstərilən planın əsasında hərəkət edin;
- c) yerinə yetirilən işi qiymətləndirin;
- ç) layihənin nəticələri ilə cəmiyyəti tanış edin.

Layihə üçün lazımi resursların qeydiyyat vərəqi

Layihənin adı:

Şagird:

Tarix:

İnternet saytlar

Kitablar / başqa çap materialları

Valideynlər və ya ictimaiyyət nümayəndələri

Özəl və dövlət təşkilatları / proqramlar

Konsultantlar / ekspertlər

Biznes və ictimai qruplar

Şagirdlər üçün keçiriləsi tədqiqatın qısa planı

Layihənin adı:

tarix:

Araşdırmaq istədiyim məsələ (məsələlər):

Toplamaq istədiyim məlumat:

İnformasiyanın əldə edilməsi yolları:

Kim nə

etməlidir?

Bu araşdırma layihəyə nəyi əlavə edəcək?

Şagirdlər üçün keçiriləsi tədqiqatın hesabatı

Layihənin adı:

tarix:

Mən araşdırdım:

Növbəti əməlləri yerinə yetirdim:

Mənə məlum oldu ki

Öyrəndim ki, növbətiləri necə etməliyəm

Araşdırma nəticəsində hesab edirəm ki, layihədə növbəti dəyişiklikləri etməliyəm (əgər lazım gələrsə):

Layihənin pillələrinin yerinə yetirilmə cədvəli

Layihənin adı:

Şagird:

Tarix

Pillə	Yerinə yetirilmə tarixi	Yerinə yetirilmişdir
		☐
		☐
		☐
		☐
		☐
		☐
		☐
		☐
		☐
		☐
		☐
		☐
		☐
		☐

ŞAGİRD LƏR ÜÇÜN TƏQDİMATIN QISA PLANI

Layihənin adı

Şagird(lər):

Tarix:

Mənim auditoriyam kimdir?

Mənim təqdimatımdan sonra auditoriya nəyi başa düşəcəkdir?

Qrupda təqdimat halında təqdimatın hansı hissəsi mənə tapşırılır?

Təqdimatım hansı hissələrdən ibarətdir?

Mənim fikrimcə, bu təqdimatın hazırlanması və həyata keçirilməsi prosesində növbətiləri öyrənəcəyəm:

Hansı bacarıqlara xüsusi diqqət verməliyəm?

Təqdimatım üçün növbəti texnika/ alətlər mənə lazım gələcəkdir:

Təqdimatım üçün sonrakılar mənə lazım gələcəkdir:

Mənə hansı suallar verilə bilər?

Təqdimatın qiymətləndirmə vərəqi

Tərkib hissələr		
Məzmunu	Bütün əsas məsələlər təqdim edilib və onlar faktlara əsaslanırlar	☐
Qeyd		
Təşkilatçılıq	Giriş auditoriyanın diqqətini cəlb edir. Əsas hissə ardıcıldır. Nəticə qısa olaraq əsas məsələləri təkrarlayır.	☐
Qeyd		
Hazırlıq səviyyəsi	Şagird yaxşı hazırlanmışdır. Auditoriyanın suallarına cavab verə bilər.	☐
Qeyd		
Söhbət	Şagird ucadan və aydın danışır ki, hər bir iştirakçi onun təqdimatını eşitsin. Mövzudan kənara çıxmır.	☐
Qeyd		
Təqdimat səviyyəsi	Şagird sakit və mülayimdir. Bütün auditoriyaya müraciət edir.	☐
Qeyd		
Əyani vəsaitlər	Əyani vəsaitlər birbaşa təqdimatın mövzusu ilə əlaqədərdir, yaxşı yerinə yetirilmiş və ötürülən informasiyanı zənginləşdirir.	☐
Qeyd		
Vaxt limitinə əməl etmək	Şagird təqdimata planlaşdırılmış və ya razılaşdırılmış vaxt ayırır.	☐
Qeyd		

Layihənin ümumi qısa planı

Layihənin adı:

Şagird:

Tarix:

Əsas problem/məsələ, hansının həlli üçün layihə hazırlanır

Növbəti məsələnin (məsələlərin) tədqiqatını planlaşdırırıq:

Növbəti işləri yerinə yetirməliyik:

Nə etməliyik?	Necə etməliyik?	İş nə vaxt bitməlidir – tarix:

Növbəti resurslar və yardım lazım gələcəkdir

Layihəni yerinə yetirdikdən sonra öyrəniləni/yerinə yetiriləni növbəti üsullarla göstərməyi düşünürəm:

Nə (üsul)?	Necə?	Kim və harada?

Qrup layihəni həyata keçirərkən nəyi öyrəndi

Layihənin adı

Şagird:

Tarix:

Bizim növbəti məqsədlərimiz var idi:

Biz yerinə yetirdik:

Bizim növbəti addımlarımız olacaq:

Bizim ən böyük problemimiz/ məsələmiz/ qayğımızdır:

Bu layihənin vasitəsilə biz öyrəndik:

Qrup tərəfindən yerinə yetirilən işdə gördüyü iş (şagirdin özünüqiymətləndirməsi)

Layihənin adı

Şagird:

Tarix:

Mən qrupun irəliləyişinə yardım etdim:

Bu qrupda mənim üçün ən çətinidir:

Mən bunu belə yolla dəyişə bilərəm:

Qrupun daha effektiv işləməsi üçün etməliyəm:

Layihə bitdikdən sonra özünüqiymətləndirmə

Layihənin adı

Şagird:

Tarix:

Layihənin yerinə yetirilmə prosesində növbəti məsələləri yerinə yetirdim:

Bunun nəticəsində növbətiləri öyrəndim:
Problem/məsələ haqqında:

Qrupda iş haqqında:

Tədqiqatın aparılması haqqında:

Auditoriya qarşısında təqdimatın təşkil edilməsi haqqında:

Yuxarıda adı çəkiləndən başqa öyrəndim:

Mənə məlum oldu ki, güclü tərəflərimdir:

Mənə məlum oldu ki, daha çox diqqət yetirməliyəm:

Yeni layihəni həyata keçirərkən nəyi dəyişərdim:

Əlifba sırası ilə lüğət

Alqoritm

ciddi qaydalarla aparılan və onların ardıcılıqla yerinə yetirilməsindən sonra məsələnin həllinə gətirib çıxaran əməllər birliyi.

Aspekt

(lat. Aspectus – nəzər, növ)
1) *nöqteyi-nəzər, ondan irəli gələrək mövzu, hadisə, məfhum təhlil edilir;*
2) *verilən hadisənin tərəflərindən biri və ya əlaqə.*

Benefisiar

müəyyən sənəd əsasında əmlak, hüquq və ya başqa növ mənfəət əldə edən şəxs.

Qabon

hal-hazırda Afrikanın müstəqil dövləti.

Gender diskriminasiyası

vətəndaşların hüquqlarının onların cinsi motivləri ilə alçaldılması.

Elzas

Şimal-şərqi Fransa vilayəti. 1871-1918-ci illərdə Almaniyaya aid idi.

Teologiya

ilahiyat; dini doktrinaların və təlimlərin birliyi.

Özünüidarəetmə

ictimai idarəetmənin elə bir formasıdır ki, bu zaman müəyyən ərazinin sakinləri cəmiyyət yaradırlar və mərkəzi hakimiyyət onu tanıyır və ona hüquqi status da verir.

İndikator

(lat. indicator) – göstərici.

Kompromis

(lat. compromissum) – qarşılıqlı güzəşt yolu ilə əldə edilən razılaşma

Lisenziant

1) birinci elmi dərəcə Qərbi Avropa və Latin Amerikasının ölkələrində, ali təhsil müəssisələrində təhsilin 3-cü və ya 4-cü ilinə uyğun edilir, orta məktəb müəllimi vəzifəsində işləmək hüququnu verir; 2) bəzi universitetlərdə, bakalavr və doktor dərəcələri arasında elmi dərəcə.

Missioner

(frans. missionnaire) Xristian kilsəsi tərəfindən dini təşviqatı yaymaq və başqa dinə itaət edənləri xristianlara çevirmək üçün göndərilən.

Preventiv

prevensiya xarakterli; qarşısı alınası; mühafizəedici. Prevensiya lat. praevencio) –nəyinsə qarşısını almaq üçün əvvəlcədən ölçülərin götürülməsi).

Respondent

anketin suallarına və ya müsahibə zamanı verilən suallara cavab verən və şifahi və ya yazılı informasiya mənbəyini təqdim edən şəxs.

İstifadə olunan ədəbiyyat və fotoşəkillər

1. Brander P., Oliveyra B., Qomes R., Onraçkova İ., Kin E., Suriani A., Leminer M-L, Suslova A. Kompas, İnsan Hüquqlarının təhsili sahəsində dərslik. Council of Europe, Gürcüstanda dərc edilib, 2004.
2. Dimeki Rafal, Məktəbdə Avropa klubu, Nə üçün? Necə? Müəllim və şagird üçün dərslik. Varşava, 2010
3. Vaja Pşavela, Kosmopolitizm və vətənpərvərlik, 1905
4. Yerli özünüidarəetmə haqqında qanun
5. Ümumi təhsil haqqında Gürcüstan qanununu.
6. İctimai məktəblərin nizamnaməsi
7. Tanış olmayan sözlərin lüğəti (tərtibatçı: M. Çabaşvili), “Qanatileba”, Tbilisi, 1973
8. Xarici sözlərin lüğəti (tərtibatçı: S. Tezelişvili), Tbilisi, 2005
9. НосикБ. АльбертШвейцер. БелыйДокторизДжунглей. ЖЗЛ, Москва, 1973
10. http://ru.wikipedia.org/wiki/Жубер_Петрус_Якобус
11. http://ru.wikipedia.org/wiki/Файл:L.N.Tolstoy_Prokudin-Gorsky.jpg
12. http://ru.wikipedia.org/wiki/Файл:Kafka_portrait.jpg
13. Bundesarchiv, Bild 183-D0116-0041-019
14. <http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/88/Vazha-Pshavela.jpg>
15. Səh. 5, səh. 10, səh. 21, səh. 29, səh. 54 © fotografi nino kakabaZe
16. Səh. 16, səh. 17, logo © FREE THE CHILDREN
17. Səh. 27, səh. 28, səh. 29, səh. 49 © givi zaldastaniSvilis saxelobis amerikuli akademia TbilisSi
18. <http://www.enfantsentraide.org/quinoussommes/histoire/>
19. “Mənim qızıl akvariumum” © Ana Qvalia

